

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДОНЕЦЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

Сердюк Юлія Федорівна

Допускається до захисту:
завідувач кафедри
обліку, аналізу і аудиту
д.е.н., проф. Іонін Є.Є.
«_____» _____ 2024р.

**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРІЯ ТА
ОРГАНІЗАЦІЯ**

Спеціальність 071 Облік і оподаткування

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Керівник:
доцент кафедри обліку, аналізу
і аудиту, канд.екон.наук, доцент
Томчук В.В

(підпис)

Оцінка: _____/_____/

бали / за шкалою ЄКТС / за національною
шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця 2024

АНОТАЦІЯ

Сердюк Ю.Ф. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства: теорія та організація. Спеціальність 071 «Облік і оподаткування», Освітня програма «Облік та оподаткування». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2024.

Кваліфікаційна робота присвячена розгляду ключових питань організації обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою. Досліджено специфіку діяльності ТОВ «Компанія Макош» проведено аналіз та систематизацію показників економічної безпеки підприємства за період 2019-2023 рр., запропоновано схему послідовності управлінських рішень із забезпечення економічної безпеки. Сформовано концепцію системи управління економічною безпекою та складових обліково-аналітичного забезпечення.

Ключові слова: економічна безпека, організація, система управління, обліково-аналітичне забезпечення, облік, аналіз, оптимізація.

Табл. 18. Рис. 17. Джерел 51.

Serdiuk Y. F. Accounting and analytical support for the management of economic security of an enterprise: theory and organization. Specialty 071 "Accounting and Taxation", Educational program "Accounting and Taxation". Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

The qualification work is devoted to the consideration of key issues of organizing accounting and analytical support for economic security management. The specifics of the activities of LLC "Company Makosh" were studied, an analysis and systematization of the indicators of economic security of the enterprise for the period 2019-2023 was carried out, a scheme of the sequence of management decisions for ensuring economic security was proposed.

Keywords: economic security, organization, management system, accounting and analytical support, accounting, analysis, optimization.

Table 18. Fig. 17. Bibliographer: 51 names.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ	8
1.1 Сутність економічної безпеки в системі обліково-аналітичного забезпечення	8
1.2 Ризики економічної безпеки в системі обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством	17
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА	27
2.1 Організація обліку в забезпеченні економічної безпеки підприємства	27
2.2 Принципи обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства	38
2.3 Концептуальні засади функціонування обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою	43
2.4 Використання диджитал-технологій у забезпеченні управління економічною безпекою підприємства	53
РОЗДІЛ 3. АНАЛІТИЧНИЙ БАЗИС УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА ТА НАПРЯМІВ ЇЇ ЗМІЦНЕННЯ	60
3.1 Методика оцінки рівня економічної безпеки підприємства	60
3.2 Аналітично-вірогідний підхід до управління ризиками економічної безпеки	83
ВИСНОВКИ	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	96
ДОДАТКИ	103

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах динамічні зміни на ринку діяльності суб'єктів господарювання супроводжуються нестабільністю та невизначеністю як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. Ці умови посилюються впливом численних несприятливих чинників, серед яких: недоліки нормативно-правового регулювання, зростання кількості нових суб'єктів господарювання з різними організаційно-правовими формами, коливання на валютному ринку тощо. Такі виклики ставлять підприємства у ситуацію, коли забезпечення їхньої економічної безпеки стає одним із ключових завдань не лише сьогодення, але й стратегічного майбутнього.

У цьому контексті пріоритетним завданням є розробка ефективного обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємств, здатних забезпечити стійкість і конкурентоспроможність підприємств навіть за умов економічної нестабільності та значної кількості ризиків як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Надійність таких систем є вирішальним фактором для ефективної діяльності підприємств у сучасному економічному середовищі.

Значні наукові досягнення в дослідженні питань стійкого економічного розвитку, економічної безпеки, обліково-аналітичного забезпечення належать таким ученим, як Д. Бабич, Я. Жаліло, М. Войнаренко, В. Геєць, О. Дейнека, О. Козаченко, О. Ляшенко, С. Лабунська, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Пономаренко, Н. Реверчук, А. Соснін, Т. Сухорукова, В. Шлемко, А. Штангрет та інші. Їх дослідження суттєво збагатили науковий підхід до забезпечення обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємств, розглядаючи її як важливий елемент загальної економічної стабільності.

Хоча багато досліджень висвітлюють теоретичні аспекти забезпечення обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки, вони, здебільшого, мають загальнонауковий характер. Це створює потребу в деталізації прикладних інструментів для конкретних секторів економіки, що є важливим для

ефективного функціонування підприємств в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів.

Метою написання магістерської роботи є вдосконалення теоретичних положень, методичних засад та практичних рекомендацій щодо обліково-аналітичного забезпечення управління економічної безпеки підприємства.

Відповідно до метою дослідження поставлені такі **завдання**:

- дослідити сутність поняття економічної безпеки та вплив факторів на її рівень;
- проаналізувати та класифікувати ризики економічної безпеки в системі обліково-аналітичного забезпечення;
- розглянути стан організацію обліку та контролю в забезпечення економічної безпеки досліджуваного підприємства;
- уточнити та систематизувати принципи обліково-аналітичного забезпечення;
- розглянути концептуальні засади функціонування обліково-аналітичного забезпечення;
- дослідити вплив диджитал-технологій у забезпечення управління обліково-аналітичного забезпечення;
- розглянути методичні підходи до порядку оцінки показників економічної безпеки;
- розрахувати вплив показників на рівень забезпечення економічної безпеки підприємства;
- узагальнити результати здійснення аналітичних процедур;

Об'єктом дослідження виступає стан обліково-аналітичного забезпечення в управління економічною безпекою ТОВ «Компанія «Макош», **предметом** дослідження — теоретичні підходи та методичні положення обліково-аналітичного забезпечення в управлінні економічною безпекою підприємств

Методи дослідження. Для досягнення мети цього дослідження було застосовано низку загальнонаукових та спеціалізованих методів і підходів.

Зокрема, методи узагальнення та абстрагування використовувалися для вивчення категоріальної бази та теоретичних основ економічної безпеки. Системний та комплексний підходи дозволили розробити науково-методичні рекомендації з ранжування основних загроз у системі забезпечення економічної безпеки підприємств. Метод парних порівнянь допоміг створити й обґрунтувати науково-методичні положення щодо ранжування загроз економічній безпеці. Крім того, для формування облікової системи витрат на заходи з економічної безпеки були застосовані методи бухгалтерського обліку.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі та нормативно-правові акти України, матеріали Державної служби статистики України, спеціальна економічна література, матеріали науково-практичних конференцій, публікації періодичних видань, звіти про результати фінансово-господарської діяльності ТОВ «Компанія «Макош», а також результати власних спостережень.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягають в розробці пропозицій та рекомендацій, які покращать практичну діяльність підприємств в частині обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою, зокрема:

- узагальнено поняття економічної безпеки з точки зору його забезпечення та механізму управління;
- систематизовано систему ризиків, які є ключовими та безпосередньо впливають на рівень економічної безпеки підприємства;
- запропоновано субрахунки для обліку витрат на забезпечення заходів з економічної безпеки;
- розроблено частину положення про внутрішній контроль, що забезпечує моніторинг витрат на економічну безпеку та оцінку їх ефективності (KPI);
- систематизовано аналітичні показники для оцінки рівня економічної безпеки підприємства та управління загрозами.

Апробацію результатів дослідження за темою кваліфікаційної роботи було здійснено за наступних умов:

- ✓ при написанні фахової статті у науковому журналі «Ekonomicznyy analiz» на тему « Теоретичні засади обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою» 2024. Том 34. № 3. С. 232-237. [51];
- ✓ написання тез до збірника матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку в умовах інституційних перетворень глобального середовища» на тему: «Аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою».

Структура роботи. Магістерська робота складається з анотацій, змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг магістерської роботи становить 120 сторінок з яких основний займає 102 сторінок друкованого тексту та містить 15 таблиць, 13 рисунків. Список використаних джерел налічує 51 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ

1.1. Сутність економічної безпеки в системі обліково-аналітичного забезпечення

Для забезпечення стабільного розвитку підприємства та досягнення цілей, які відповідають інтересам як власників, так і суспільства, необхідно розробити та впровадити незалежну стратегію компанії. Це включає в себе створення ефективної системи фінансової стабільності та економічної безпеки підприємства.

Нехтування аспектами фінансової стабільності та безпеки підприємства, навіть за умов високої прибутковості, може призвести до ризику недружнього поглинання. Крім того, швидке зростання бізнесу підвищує залежність компанії від зовнішніх фінансових джерел, що, у свою чергу, може послабити фінансову стійкість та обмежити автономність у прийнятті управлінських рішень.

У контексті ринкових трансформацій важливо досліджувати сутність категорії «економічна безпека», що стає особливо актуальним в умовах складної господарської ситуації. Це передбачає узагальнення різних наукових підходів і визначення основних напрямів для забезпечення економічної безпеки підприємства. Поняття економічної безпеки трактується по-різному, і в науковій літературі існує кілька підходів до її визначення, серед яких: ефективне використання ресурсів, стан виробничої системи, наявність конкурентних переваг, рівень економічного розвитку суб'єктів господарювання, гармонізація економічних інтересів, а також захищеність діяльності підприємства та інтересів його власників. Ці різноманітні трактування підкреслюють складність і багатогранність концепції економічної безпеки.

На нашу думку, всі формулювання категорії «економічна безпека» зводяться до двох груп, а саме: визначення економічної безпеки як стану та як захищеності. У табл. 1.1 відображено узагальнення аналізу визначень

економічної безпеки підприємства як стану.

Таблиця 1.1 - Узагальнення результатів аналізу визначення економічної безпеки як стану

Автор	Об'єкт безпеки	Джерело небезпеки	Мета забезпечення безпеки
Грунін О.	Господарський суб'єкт	Небезпеки, загрози, інші непередбачені обставини	Найбільш ефективно використання корпоративних ресурсів забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції і господарського ризику
Крейнер Г.	Господарський суб'єкт	Небажані зміни в діяльності	Високий ступінь захищеності життєво важливих компонентів структури та діяльності підприємства
Кузьменко В.	Ресурси і наявні ринкові можливості	Внутрішні і зовнішні загрози	Тривале виживання та стійкий розвиток підприємства на ринку відповідно до обраної місії
Олейніков Є.	Корпоративні ресурси	Загрози	Забезпечення стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому
Франчук В.	Підприємство	Небезпека	При максимально ефективному використанні ресурсів уникнення або локалізація небезпеки, реалізація мети діяльності в умовах конкурентного середовища за допомогою методів сучасного менеджменту

Спільними рисами визначень економічної безпеки є акцент на високій ефективності використання ресурсів і забезпеченні стабільного функціонування підприємства як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Багато науковців трактують економічну безпеку як здатність захищати підприємство від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Узагальнений аналіз різних підходів до цього визначення подано в таблиці 1.2. Відповідно, економічна безпека є станом, при якому життєво важливі інтереси підприємства, включаючи сукупність його потреб, захищені від негативних впливів.

Завданням економічної безпеки є забезпечення можливості самореалізації та самовідтворення підприємства, що дозволяє йому ефективно адаптуватися до

змінних умов господарювання.

Таблиця 1.2 - Узагальнення результатів аналізу визначення економічної безпеки як захищеності

Автор	Об'єкт безпеки	Джерело небезпеки	Мета забезпечення безпеки
Гапоненко В.Ф.	Науково-технічний, технологічний, виробничий і кадровий потенціал підприємства	Пряма і непряма економічна загроза	Здатність підприємства до відтворення
Ковалев Д., Клейнер Г., Качалов Р., Тамбовцев В.	Діяльність	Негативний вплив зовнішнього середовища	Здатність швидко усунути погрози, пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на діяльності підприємства
Меламедов С.	Підприємницька структура, інформація, інтелектуальний потенціал, капітал і прибуток	Внутрішні і зовнішні загрози	Забезпечується системою заходів спеціального правового, економічного, організаційного, інформаційного, технічного та соціального характеру
Ортинський В., Керницький І.	Потенціал підприємства	Негативна дія зовнішніх і внутрішніх факторів, прямих та непрямих загроз	Здатність суб'єкта господарювання до відтворення

Отже, суть категорії «економічна безпека підприємства» полягає в тому, що підприємство повинно орієнтуватися на збереження і розвиток свого потенціалу, при цьому максимально ефективно використовуючи наявні ресурси, можливості та здібності. Важливими є також визначення, надані іншими авторитетними дослідниками, які займаються вивченням економічної безпеки як загалом, так і в контексті конкретних суб'єктів господарювання.

Ці визначення доповнюють уявлення про економічну безпеку підприємств, враховуючи широкий спектр внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на їх здатність до виживання і розвитку в умовах мінливого економічного середовища.

Так, Гнилицька Л.В. поняття «економічна безпека підприємства»

визначають як процес, пов'язаний із збереженням комерційної таємниці [8].

На думку А.М. Штангрета та колективу авторів економічна безпека підприємства – захищеність його основних складових від прямих та непрямих економічних загроз, які спричинені неефективною політикою держави та іншими негативними впливами зовнішнього середовища [14].

М. Роїк визначає економічну безпеку підприємства як захист його діяльності від зовнішніх загроз, їх нейтралізацію під час виникнення або адаптацію до умов, які не чинять негативного впливу на роботу підприємства [29].

Як зазначає Згоранець М. В., економічна безпека – стан ресурсів (капіталу, персоналу, інформації, технологій, техніки і устаткування, прав і підприємницьких можливостей), при якому найбільш ефективно їх використання сприяє стабільному функціонуванню підприємства, соціальному та науково-технічному розвитку, а також запобігає появі внутрішніх та зовнішніх небезпек [16].

Відомий науковець Денисенко М.П. вважає, що економічна безпека підприємства – це стан ресурсів підприємства та підприємницьких здібностей, при яких зберігається його стабільне функціонування, рівновага та стійкість до негативних впливів [13].

За Коваль Л. економічна безпека підприємства – це ефективно використання ресурсів для забезпечення стабільного функціонування та розвитку у майбутньому [19].

Економічну безпеку підприємства Bakhoda, Bahareh трактує як стан, за якого відбувається його ефективно функціонування за допомогою використання основних складових економічної безпеки, що дозволяє протистояти як внутрішнім, так і зовнішнім негативним факторам [42].

За визначенням Саванчук Т., Назаренко В., економічна безпека підприємства – стан захищеності його законних та життєво важливих інтересів від внутрішніх і зовнішніх негативних факторів, і, як наслідок, забезпечення стабільного розвитку відповідно до поставлених цілей [32].

Як вважає Барановська С.П., економічна безпека – це стан виробничо-комерційної діяльності підприємства, при якому забезпечується дотримання його економічних інтересів як системи, що самоорганізовується і саморозвивається та здатна запобігати виникненню і впливу загроз з боку внутрішнього та зовнішнього середовища [1].

Економічною безпекою Коваль Л. називає міру гармонізації економічних інтересів підприємства з інтересами зовнішніх суб'єктів підприємницької діяльності [19].

На думку Т. М. Безродної, основна мета економічної безпеки підприємства полягає в забезпеченні його стійкої діяльності та формуванні умов для досягнення бізнес-цілей, незалежно від можливих негативних впливів як зовнішнього, так і внутрішнього характеру [2].

За Гнилицькою Л.В., економічна безпека підприємства – це сукупність організаційно-правових, техніко-технологічних, режимно-охоронних, економічних та інформаційно-аналітичних методів, спрямованих на усунення небезпек та створення умов для забезпечення потужного функціонування підприємства відповідно до поставленої мети [8].

Науковці Вигівська І.М., Грабчук І.Л., Зеленіна О.О. визначають, що економічна безпека підприємства – стан юридичних і виробничих відносин, матеріальних та інтелектуальних ресурсів, при якому забезпечується ефективне функціонування, фінансово-комерційне процвітання, а також науково-технічний та соціальний розвиток підприємства [5].

На думку Гнилицької Л.В., економічна безпека – кількісна і якісна характеристика властивостей фірми, що відбиває здатність «самовираження» і розвитку в умовах виникнення зовнішньої і внутрішньої економічної загрози [8].

Таким чином, одні науковці термін «економічна безпека» розуміють як стан, за якого досягається стійкий економічний і фінансовий розвиток, надійний майновий захист підприємства, інші трактують його як заходи щодо досягнення такого стану.

Узагальнення поглядів вчених на такі поняття, як «економічна безпека»,

«економічна безпека суб'єктів господарської діяльності (підприємств)», «система економічної безпеки суб'єктів господарювання (підприємств)» наведена в додатках А, Б, В. Таким чином, економічна безпека розглядається на макро- та мікрорівнях.

У рамках дослідження магістерської роботи, більш коректним виглядає саме визначення економічної безпеки як стану захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і потенційних джерел небезпеки або економічних загроз, оскільки заходи, методи по досягненню такого стану – це вже управління економічною безпекою.

Основні завдання управління економічною безпекою підприємства полягають у прогнозуванні та виявленні потенційних загроз, які можуть призвести до кризових ситуацій. Також важливо здійснювати антикризове управління, яке забезпечує відновлення стабільності підприємства та мінімізацію зовнішніх і внутрішніх ризиків для його економічного стану, зокрема для фінансових, матеріальних, інформаційних і кадрових ресурсів. Це досягається через розробку та впровадження комплексу економіко-правових та організаційних заходів.

Більшість науковців [7, 13, 20, 31] дотримуються думки про те, що економічна безпека включає такі елементи: фінансова, кадрова, техніко-технологічна, інвестиційна, інноваційна, інформаційна та силова складові. Структурно-елементний склад системи економічної безпеки підприємства, з урахуванням вищезгаданого та з урахуванням наступного обліково-аналітичного забезпечення, наведено в Додатку Г.

Таким чином, для забезпечення високого рівня економічної безпеки підприємству необхідно підтримувати стабільність та ефективну роботу всіх ключових складових своєї діяльності.

Більшість дослідників [2, 20] вважають фінансову складову однією з основних у структурі економічної безпеки. Вона розглядається як сукупність фінансових показників діяльності підприємства, що демонструють його здатність адаптуватися до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі.

Фінансова складова є ключовою, оскільки фінансова стабільність підприємства відображає наявність власних фінансових ресурсів, ефективність їх використання та напрямки інвестування. Крім того, фінансова стабільність тісно пов'язана з ефективністю виробничих процесів і кінцевими результатами діяльності підприємства.

Як вважає Рузакова О.В., фінансова складова економічної безпеки підприємства – це захист від можливих фінансових втрат і попередження банкрутства підприємства, шлях до досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів [30].

Це твердження справедливо для всіх суб'єктів господарювання, оскільки фінанси є основним рушієм будь-якої економічної системи, особливо в умовах ринку. З точки зору автора, фінансова стабільність є критично важливою, адже її відсутність призводить до погіршення умов для фінансування та здійснення господарської діяльності, що, в свою чергу, негативно впливає на всі інші аспекти економічної безпеки підприємства. Тому ефективне управління фінансами є ключовим елементом для підтримання стабільності та розвитку підприємства в умовах ринкової економіки.

Вчені А.М. Штангрет, Я.В. Котляревський, М.М. Караїм пропонують виділяти такі функціональні складові економічної безпеки, як: фінансова, інтелектуальна, кадрова та інформаційна [14].

Відповідно до системного підходу економічна безпека підприємства включає такі складові [14]:

- технологічну (інтереси та загрози, що впливають на технічний аспект процесу виробництва);
- ресурсну (фактори, які визначають рівень матеріального забезпечення виробництва ключовими ресурсами.);
- фінансову (фінансові аспекти діяльності підприємства);
- соціальну (аспекти діяльності підприємства, пов'язані з персоналом, його матеріальною забезпеченістю, чисельністю, віковою та освітньою структурами).

Ресурсний підхід визначає економічну безпеку підприємства як систему

заходів, що орієнтована на захист і оптимальне використання корпоративних ресурсів. Основна мета — протидіяти негативним факторам, які можуть вплинути на ці ресурси. Відповідно до цього підходу, економічна безпека складається з кількох ключових елементів:

- безпека капіталу: охоплює фактори, що стосуються акціонерного капіталу та позикових фінансових ресурсів підприємства.
- безпека персоналу: включає чинники, що стосуються працівників підприємства, таких як ефективність праці управлінського та виробничого персоналу.
- безпека інформації та технології: стосується забезпечення підприємства інформаційними ресурсами, які необхідні для прийняття управлінських рішень, а також здатності створювати інноваційні продукти.
- безпека техніки та обладнання: охоплює чинники, що визначають стан основних виробничих фондів і їх відповідність фінансовим і кадровим можливостям підприємства.
- безпека прав: стосується наявності прав на використання обмежених ресурсів, що важливо для нормального функціонування підприємства.

Ця класифікація факторів економічної безпеки допомагає детально аналізувати і захищати всі аспекти діяльності підприємства.

Салоїд С.В. пропонує доповнити загальновизнаний перелік складових економічної безпеки корпоративною складовою. Її суть полягає в тому, що під час управління економічною безпекою підприємству необхідно враховувати можливі негативні явища, такі як реорганізація через об'єднання чи поділ, рейдерські атаки, а також перерозподіл пакетів акцій між засновниками. Оскільки ці процеси можуть мати негативний вплив на діяльність підприємства, вони потребують контролю з боку власників та управлінської системи [31].

Цікавим є підхід до класифікації економічної безпеки, який розділяє її на внутрішньовиробничі та позавиробничі складові. До внутрішньовиробничих відносяться фінансова, інтелектуальна, кадрова, технологічна, правова, інформаційна, екологічна та силова безпека, а до позавиробничих — ринкова та

інформаційна безпека [20].

Структура, запропонована в іншій роботі [9], є схожою, але з деякими відмінностями: з виробничих елементів виключена інтелектуальна складова, натомість позавиробничі складові, крім ринкової безпеки, включають також інтерфейсну складову.

У праці Саванчук Т., Назаренко В. визначено елементи економічної безпеки, притаманні будь-якому підприємству, а саме: інформаційно-аналітичні, що, на думку автора, є домінуючим, оскільки забезпечує усі інші складові інформаційно-аналітичними даними; фінансова безпека, виробничо-технологічна, кадрова, законодавчо-правова, екологічна та силова безпека [32].

Аналіз сутності економічної безпеки підтверджує, що вона полягає в захисті основних інтересів підприємства від потенційних або реальних економічних загроз. Завданням управління цією системою є своєчасне виявлення та нейтралізація таких загроз, що можуть призвести до кризових ситуацій. Крім того, важливо проводити антикризове управління, яке дозволяє швидко вивести підприємство з кризи, а також знижувати вплив внутрішніх і зовнішніх загроз на фінансову стабільність і загальний стан бізнесу. У цьому контексті важливе значення має обліково-аналітичне забезпечення, яке виступає основою для прийняття управлінських рішень. Система обліку та аналізу дозволяє вчасно відслідковувати ключові економічні показники, виявляти потенційні загрози та слабкі місця, а також розробляти відповідні стратегії для їх нейтралізації. Обліково-аналітичне забезпечення охоплює процеси збору, обробки та аналізу даних щодо внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на економічну стабільність підприємства.

Це є невід'ємною частиною ефективного управління економічною безпекою, яке сприяє своєчасному реагуванню на зміни в умовах господарювання.

Крім того, завдяки ефективній системі обліку та аналізу можна прогнозувати фінансові результати діяльності підприємства, що сприяє підвищенню його конкурентоспроможності та стійкості на ринку.

1.2. Ризики економічної безпеки в системі обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством

Сучасні зміни в світовій економіці вимагають від кожного суб'єкта господарювання розробки ефективної системи фінансово-економічної безпеки, здатної мінімізувати існуючі загрози фінансовій стабільності та забезпечити безпечне функціонування підприємства в умовах непередбачуваних змін. Важливою частиною цієї системи є ідентифікація та класифікація загроз, з якими може зіткнутися підприємство. Розробка такої системи повинна включати чітке виокремлення різних видів загроз економічній безпеці, що дозволяє визначити пріоритети для вжиття заходів щодо їх нейтралізації.

Класифікацію цих загроз можна знайти в Додатку Д, яка надає систематизований огляд різноманітних факторів, що впливають на стабільність підприємства.

Класифікацію загроз, крім основних ознак, наведених у додатку Д, можна здійснювати ще за рядом інших показників. Однак важливим залишається те, що ця класифікація є основою формування системи управління економічною безпекою підприємства.

Інформаційно-аналітична підсистема управління економічною безпекою складається з даних бухгалтерського обліку, фінансової звітності та системи контролю. Облік забезпечує наявність точної та своєчасної економічної інформації про ефективність використання ресурсів підприємства, потоки фінансів та кінцеві результати діяльності, які залежать від рівня витрат підприємства.

Таким чином, облік створює інформаційні умови для здійснення основних функцій управління економічною безпекою, і саме організація бухгалтерського обліку, в тому числі й організація обліку витрат підприємства, ресурсна складова, буде дієвим важелем забезпечення фінансової безпеки як однієї з головних компонент економічної безпеки підприємства.

Важлива роль у запобіганні загроз і тим самим зменшенні ризиків діяльності підприємства належить контролю та аналізу.

Ризики є невід'ємною складовою механізму функціонування підприємства, оскільки вони мають значний вплив на фінансові результати його діяльності. Це вимагає розробки ефективних механізмів управління ризиками.

Ризик визначається як ймовірність виникнення збитків або недоотримання доходів у порівнянні з прогнозованими результатами [32]. Він є ймовірнісною категорією, що вимірюється як ймовірність певного рівня втрат.

Основні види ризику економічній безпеці наведено в табл. 1.3.

Таблиця 1.3 - Види ризику економічній безпеці

№	Вид підприємницького ризику	Основна причина виникнення
1.	Виробничий	Пов'язаний з виробництвом продукції, товарів, послуг. Можливе зниження обсягів виробництва, зростання розміру витрат
2.	Комерційний	Виникає в процесі реалізації товарів, робіт, послуг. Зменшення обсягів реалізації товарів, робіт, послуг; зміна кон'юнктури ринку збуту; підвищення закупівельних цін; непередбачене зниження обсягів закупки; збільшення розміру витрат на збут
3.	Фінансовий	Виникає у сфері відносин підприємств з банками та фінансовими установами

Ризики економічній безпеці підприємства вважаються ризи, що перешкоджають ефективному здійсненню підприємницької діяльності. Тому в деяких працях такі ризики можуть отожднювати та класифікувати як підприємницький ризик. Серед видів ризику економічній безпеці найбільш складною категорією є фінансовий ризик [13].

Фінансовий ризик підприємства – це ймовірність виникнення несприятливих наслідків у формі втрат доходу чи капіталу у ситуацій невизначеності умов здійснення його фінансової діяльності.

Для оцінки методів таких ризиків застосовуються такі методи: експертні, економіко-математичні, статистичні, аналогій, оцінки на основі фінансових коефіцієнтів та програмних продуктів.

Застосовуючи ці методи оцінки, ризики підприємства визначаються не лише в абсолютних значеннях, але й прогнозуються, що дозволяє ефективно

планувати стратегії управління ризиками. Такий підхід дає змогу вчасно ідентифікувати потенційні загрози, оцінити ймовірність їхнього впливу та розробити відповідні заходи для мінімізації можливих втрат і забезпечення стабільності підприємства.

Процес управління ризиками передбачає такі етапи:

- а) 1 – постановка цілей управління ризиками;
- б) 2 – якісний і кількісний аналіз ризиків;
- в) 3 – вибір методів впливу на ризик;
- г) 4 – визначення впливу подій на ризики;
- д) 5 – аналіз ефективності прийнятих рішень і коригування цілей та методів управління ризиками.

Основними категоріями фінансових ризиків є ризики порушення фінансової рівноваги, неплатоспроможності, інвестиційні, інфляційні, процентні, валютні, депозитні, кредитні, податкові, структурні, кримінальні та інші.

Для фінансового ризику властиві характеристики, наведені в табл. 1.4.

Ключовим елементом у створенні інформаційної бази для управління ризиками є процес їх ідентифікації. Ідентифікація ризиків включає дослідження, виявлення, опис, документування та колективне обговорення ризиків до того, як вони перетворяться на проблеми і почнуть негативно впливати на діяльність підприємства.

Основною метою цього процесу є виявлення і систематизація ризиків, які можуть мати негативний ефект на операційні процеси, а також їх документальне оформлення.

Процес ідентифікації ризиків включає виконання низки завдань та процедур [13], серед яких:

1. Аналіз проектної та програмної документації.
2. Вибір підходу до ідентифікації ризиків з урахуванням специфіки галузі, практик, корпоративної культури та особливостей діяльності конкретного підприємства.

3. Вибір моделі для ідентифікації ризиків.

Таблиця 1.4 - Характеристики фінансового ризику

№ пор.	Характеристика	Прояв
1.	Економічна природа	Фінансовий ризик – це економічна категорія, пов’язана із здійсненням господарської діяльності
2.	Об’єктивність прояву	Фінансовий ризик супроводжує майже всі фінансові операції і напрямки його фінансової діяльності
3.	Ймовірність реалізації	Ризикова подія може відбутися у будь-якому процесі здійснення діяльності
4.	Невизначеність наслідків	Фінансовий ризик може супроводжуватися як суттєвими фінансовими втратами, так і формуванням додаткових доходів
5.	Очікувані несприятливі наслідки	Ряд негативних наслідків фінансового ризику визначають втрату не лише доходу, але й капіталу підприємства, що призводить до його банкрутства
6.	Суб’єктивність оцінки	Рівень ризику має суб’єктивний характер
7.	Варіабельність рівня	Фінансовий ризик змінюється в часі

Джерело: систематизовано на основі [13]

Моделі ідентифікації базуються на конкретних шаблонах або їх варіаціях. Детальніше про моделі ідентифікації ризиків та їх особливості можна знайти в Додатку Є.

Методика оцінки ризиків підприємства детально висвітлена в Міжнародних стандартах внутрішнього аудиту. Зокрема, в системі цих стандартів є окремий МСВА 2120 «Управління ризиками», який вимагає оцінки ефективності управління ризиками та сприяння вдосконаленню цих процесів [22].

Для підтвердження висновку про ефективність управління ризиками необхідно оцінити такі аспекти системи управління ризиками:

- процеси управління ризиками узгоджені з цілями підприємства та сприяють його місії;
- усі важливі ризики виявлені, оцінені та належно описані;
- розроблені адекватні заходи реагування на виявлені ризики;
- своєчасно збирається та передається інформація, яка дозволяє

працівникам, керівництву та наглядовій раді виконувати свої обов'язки, охоплюючи всі необхідні підрозділи підприємства;

- моніторинг управління ризиками здійснюється безперервно через регулярну діяльність керівництва або за допомогою постійного нагляду та спеціальних оцінок, або обох методів одночасно [28].

Завдання обліково-аналітичної системи з оцінки ризиків є важливими для забезпечення стабільності та ефективності роботи підприємства. Вони включають:

- Оцінка достовірності та цілісності інформації про фінансово-господарську діяльність підприємства, що є основою для прийняття рішень на всіх рівнях управління.

- Аналіз економічності та ефективності діяльності підприємства для забезпечення оптимізації ресурсів і підвищення результативності роботи.

- Збереження активів, що включає забезпечення їх захисту від потенційних ризиків, таких як крадіжки, зниження вартості чи зношування.

- Відповідність вимогам законів і нормативних актів, що гарантує правову захищеність і виконання договірних зобов'язань.

Ефективна система повинна сприяти не лише виявленню та оцінці ризиків, а й удосконаленню системи управління ними, що дозволить своєчасно реагувати на можливі загрози. Це включає в себе також розвиток напрямків аудиту, що забезпечують незалежний та об'єктивний контроль фінансових операцій.

Згідно з МСА 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвого викривлення через розуміння суб'єкта господарювання та його середовища», аудитору під час перевірки фінансової звітності необхідно оцінити середовище підприємства та потенційні джерела ризиків [22].

При оцінці цілей і стратегії важливо вивчити ймовірність виникнення бізнес-ризиків, які можуть призвести до спотворення фінансової звітності. У цьому контексті необхідно розглянути і оцінити такі аспекти, як розвиток галузі, в якій працює підприємство, відповідність законодавчим і нормативним вимогам обліку, вплив нових комп'ютерних технологій, а також потребу у фінансуванні.

Під час аналізу зовнішніх факторів, що впливають на економічну безпеку підприємства, важливо враховувати кілька основних аспектів. Серед них—ринок і конкуренція, які визначають здатність підприємства адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі та забезпечують його конкурентоспроможність. Також необхідно звернути увагу на циклічність і сезонність діяльності, що впливають на попит на продукцію чи послуги, а також на технологічні зміни та інновації, які можуть як підвищити, так і знизити ефективність підприємства.

Невід'ємною частиною є оцінка нормативної бази регулювання галузі та системи оподаткування, оскільки вони визначають умови, в яких підприємство веде свою діяльність. Загальна економічна ситуація, зокрема рівень інфляції, безпосередньо впливає на витрати підприємства, а наявність фінансування визначає можливості для стабільного розвитку та інвестування.

Що стосується самого підприємства, джерелами ризиків є його фінансово-господарські операції, тип власності, структура управління та інвестиційна діяльність. Усі ці аспекти визначають здатність підприємства адаптуватися до змін і мінімізувати фінансові ризики. Оцінка таких складових, як структура доходів, відносини з контрагентами та інші фактори, дозволяє виявити потенційні загрози для фінансової безпеки.

Інтелектуально-кадрова складова економічної безпеки включає два взаємопов'язані напрямки, що сприяють ефективному функціонуванню підприємства. Кадровий аспект охоплює всі процеси, пов'язані з управлінням персоналом, підвищенням його продуктивності, а також плануванням та організацією роботи. Інтелектуальна складова, у свою чергу, стосується всіх факторів, які визначають кваліфікацію та професіоналізм працівників підприємства.

На нашу думку, команда професіоналів з високим рівнем кваліфікації має змогу реорганізувати підприємство, яке зазнає збитків, в той час як непрофесійне управління, недбале виконання обов'язків та відсутність дисципліни можуть призвести до банкрутства навіть прибуткового підприємства. Високий рівень економічної безпеки значною мірою залежить від інтелектуального потенціалу

та професіоналізму працівників, що займаються управлінськими функціями на підприємстві. Вітчизняні дослідники [24] виділяють ряд факторів, які мають негативний вплив на цю складову:

- звільнення досвідчених та кваліфікованих співробітників, що призводить до зниження інтелектуального потенціалу;
- зниження рівня освіти працівників;
- невідповідність кваліфікації працівників вимогам підприємства;
- неефективна організація системи управління персоналом;
- недостатня ефективність мотиваційних механізмів для кадрів;
- відсутність чітко визначеної корпоративної політики;
- недостатня якість перевірок кандидатів під час найму.

Техніко-технологічна складова економічної безпеки базується на факторах, що визначають відповідність технологій підприємства встановленим стандартам, а також оцінюють його здатність до подальшого розвитку.

Політико-правова складова економічної безпеки охоплює всі елементи, які визначають правову основу діяльності підприємства, а також здатність підприємства адаптуватися до змін у законодавчому середовищі та державному управлінні [1, 28].

Правова складова економічної безпеки підприємства полягає у забезпеченні ефективного правового супроводу діяльності підприємства, дотриманні працівниками всіх вимог чинного законодавства, а також в оптимізації витрат ресурсів для досягнення стратегічних цілей корпорації [13].

Інформаційна складова економічної безпеки охоплює всі аспекти, що пов'язані з наданням інформаційної підтримки для прийняття управлінських рішень на підприємстві, а також оцінює якість і кількість доступних даних. Важливою частиною економічної безпеки є саме інформація, оскільки вона є одним з найцінніших ресурсів підприємства. Сучасні дані про зміни в політичному, соціальному та економічному середовищі, а також інновації в управлінні та організації можуть допомогти підприємству своєчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища, ефективно планувати діяльність і коригувати

її за потреби. В умовах фінансових криз ризик втрати конфіденційної інформації для компаній значно зростає.

Згідно з визначенням Назарчук Т.В. та Косіюк О.М. [23], інформаційна складова економічної безпеки включає в себе ефективне інформаційно-аналітичне підтримування господарської діяльності підприємства. При цьому відповідні підрозділи виконують конкретні функції, що разом визначають процес формування та захисту інформаційної складової економічної безпеки.

Екологічна складова охоплює всі аспекти діяльності підприємства, зокрема виробничого процесу, які можуть мати негативний вплив на навколишнє середовище та екологічну ситуацію в регіоні і країні. Вона також включає оцінку рівня екологічного контролю та ефективність витрат на заходи щодо охорони природи.

Силова складова охоплює всі аспекти, які забезпечують фізичну безпеку працівників підприємства, захист майна від шкідливих впливів, а також охорону інформаційних ресурсів підприємства.

Узагальнюючи наведені підходи до структуризації економічної безпеки, слід зазначити, що її структура, насамперед, має визначатися рівнем економічної одиниці (держава, регіон, підприємство) та галузевою приналежністю підприємства. Отже, на наш погляд, до складу економічної безпеки держави слід включати такі елементи: соціальну, фінансову, нормативно-законодавчу, митну, техногенну, інформаційну, екологічну та силову безпеку.

Отже, основною метою економічної безпеки підприємств є гарантування їх стабільної діяльності в теперішній час та створення умов для сталого розвитку в майбутньому.

Ключовими напрямками зміцнення економічної безпеки підприємств є:

- зміцнення їх фінансової стабільності та автономії;
- підвищення конкурентоспроможності технологічної бази;
- оптимізація фінансового управління;
- підвищення кваліфікації працівників і максимальне використання їх інтелектуальних ресурсів;

- забезпечення високого рівня екологічної відповідальності, зменшення негативного впливу діяльності на навколишнє середовище;
- покращення правової захищеності всіх аспектів діяльності підприємства;
- ефективний захист інформаційних ресурсів, комерційної таємниці та забезпечення високого рівня інформаційної підтримки діяльності всіх підрозділів;
- гарантування безпеки персоналу, активів, майна та комерційних інтересів.

Здійснення кожного з цих завдань дозволяє досягти цілей економічної безпеки підприємства та забезпечити максимально ефективне використання її складових.

Таким чином, виходячи із вище досліджуваного, можна припустити та удосконалити термін. Так, «економічна безпека» як системна категорія – це відповідний стан суб'єкта господарювання, його властивість та специфічна діяльність структурних складових, що дає змогу збереження майна та інформації підприємства щодо його діяльності та принципу безперервності.

Висновки до розділу 1

Ознайомившись з теоретичними засадами обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою, ми дійшли висновків:

1. Поняття економічної безпеки трактується по-різному, і в науковій літературі існує кілька підходів до її визначення, серед яких: ефективне використання ресурсів, стан виробничої системи, наявність конкурентних переваг, рівень економічного розвитку суб'єктів господарювання, гармонізація економічних інтересів, а також захищеність діяльності підприємства та інтересів його власників.

2. Основними завданнями економічної безпеки є забезпечення можливості самореалізації та самовідтворення підприємства, що дозволяє ефективно адаптуватися до змінних умов господарювання.

3. Основними завданнями економічної безпеки підприємства є створення умов для його стійкого функціонування, розвитку та конкурентоспроможності в умовах динамічного ринкового середовища. Важливою складовою є забезпечення здатності підприємства до самореалізації, що включає розвиток його внутрішнього потенціалу, ефективне використання ресурсів, впровадження інновацій та оптимізацію процесів управління. Встановлено, що самовідтворення підприємства передбачає підтримку безперервного циклу відновлення ресурсів (фінансових, матеріальних, трудових) та постійне удосконалення виробничої і управлінської систем для відповідності сучасним викликам. Це забезпечує адаптацію підприємства до змінних умов господарювання, таких як економічні кризи, коливання попиту, зміни у законодавчій базі чи технологічні інновації.

4. Ефективна система економічної безпеки також спрямована на мінімізацію ризиків, пов'язаних із зовнішніми і внутрішніми загрозами, та на створення умов для стабільного розвитку, що гарантує довгострокову ефективність діяльності підприємства.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Організація обліку в забезпеченні економічної безпеки підприємства

Для забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання власники і керівництво повинні побудувати стратегію безпеки та вжити певних заходів. В межах правового поля вітчизняні підприємства самі визначають свою економічну та облікову політику, організовують процес виробництва та реалізації продукції.

Проте, при застосуванні комплексного підходу, система економічної безпеки повинна включати не лише набір заходів, а й організаційну структуру для їх реалізації та моніторингу. Це дозволить забезпечити високий рівень економічної безпеки підприємства як у поточному періоді, так і в майбутньому.

Для реалізації більшості з цих функціональних завдань необхідна економічна інформація, важливим елементом якої є дані бухгалтерського обліку. Вони забезпечують можливість контролювати ефективність поточної діяльності, аналізувати фінансові результати, своєчасно коригувати їх та планувати майбутню діяльність.

Крім надання інформації, необхідної для ефективного управління підприємством, контролю та захисту майна власників, функція бухгалтерського обліку полягає в забезпеченні достовірних і неупереджених даних про фінансово-господарські результати, доходи, витрати, прибутки та збитки за звітний період. У цьому контексті бухгалтерський облік має ключове значення в системі економічної безпеки.

Враховуючи, що базовий масив інформації з системи бухгалтерського обліку, що будує інформаційно-аналітичну систему фінансового і управлінського обліку, формується на рівні визначення методології, важливим на сучасному етапі розвитку економіки є розробка системи обліку, яку необхідно

здійснювати на основі концепції облікової політики. Положення облікової політики повинні бути корисними для прийняття управлінських рішень щодо розподілу та ефективного використання наявних ресурсів і отримання фінансових результатів [27].

Аналізуючи стан організації обліку на ТОВ «Компанія «Макош», що впливає на рівень організації економічної безпеки, то слід сказати, що облік ведеться із застосуванням програмного забезпечення «1С:Підприємство». Використовується конфігурація «Бухгалтерія 8 для України», яка дозволяє автоматизувати бухгалтерський і податковий облік, включаючи підготовку обов'язкової періодичної звітності для підприємств різних видів діяльності.

Методологія ведення бухгалтерського обліку на підприємстві значною мірою залежить від облікової політики ТОВ «Компанія «Макош». Відповідно до законодавства, компанія щороку видає наказ про облікову політику, в якому визначає ключові принципи, рахунки та методи обліку господарських операцій. Це основний документ, який затверджується підприємством на початку кожного року (Додаток Ж).

Вплив облікової політики на інформаційну систему управління фінансово-економічною безпекою ТОВ «Компанія «Макош» визначається такими чинниками:

- забезпечення єдності інтерпретації даних бухгалтерського обліку та показників фінансової звітності, що досягається захистом зовнішніх користувачів облікової інформації шляхом;
- забезпечення інформацією всіх рівнів управління;
- скорочення обсягів документообігу;
- підвищення дієвості внутрішнього контролю;
- побудова прогнозів майбутнього розвитку підприємства та його фінансового стану.

Значення обліку та відображення витрат на забезпечення заходів з економічної безпеки в бізнесі є дуже важливим, особливо у сучасних умовах посилення кіберзагроз, економічної нестабільності та інших ризиків. Економічна

безпека як бухгалтерська категорія немає свого відображення, проте як об'єкт обліку – це може розглядатися як витрати на забезпечення управління економічною безпекою підприємства.

Чіткий облік витрат на заходи безпеки дозволяє не лише оцінити економічну ефективність таких вкладень, а й запобігти потенційним втратам, забезпечуючи стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз.

Основні аспекти значення обліку витрат на забезпечення економічної безпеки є:

- контроль витрат - облік витрат на економічну безпеку допомагає контролювати фінансові ресурси, що витрачаються на захисні заходи, і визначати їх пріоритетність. Це особливо важливо для малих і середніх підприємств, які мають обмежений бюджет.

- прийняття обґрунтованих управлінських рішень - завдяки відображенню витрат у звітності керівництво може обґрунтовано вирішувати, які заходи є більш ефективними для зменшення ризиків. Наприклад, витрати на кібербезпеку, фізичну охорону чи навчання персоналу можуть мати різний ефект, і точні дані дозволяють робити оптимальні рішення.

- оцінка економічної ефективності - оцінка витрат на безпеку дає можливість виміряти їхню економічну віддачу. Це дозволяє підприємству порівняти вартість впровадження захисних заходів із потенційними збитками від реалізації ризиків.

Відображення цих витрат у бухгалтерських документах сприяє підвищенню прозорості управлінських процесів і дозволяє ефективно оцінювати ефективність вкладень у забезпечення економічної безпеки.

Використання облікової політики, в частині обліку витрат на забезпечення економічної безпеки передбачає, багатоваріантність облікового відображення, що обумовлює утворення неодноманітної облікової інформації для користувачів та сприяє виникненню загрози від неправильно прийнятих управлінських рішень. У зв'язку з цим, необхідно виважено та обережно підходити до вибору методів та принципів обліку окремих об'єктів обліку.

Недосконалість організації обліку витрат ТОВ «Компанія «Макош» для забезпечення економічної безпеки на підприємствах призводить до втрати змісту облікової інформації, викривлення її сутності, зниження достовірності, що негативно впливає на управління цими витратами. Вирішення такої проблеми можливе шляхом застосування різних прийомів і методів організації обліку, що розроблені та впроваджені вітчизняними й зарубіжними науковцями, з огляду на вимоги, які висуваються суб'єктом господарювання.

Враховуючи це, основним завданням організації обліку витрат підприємства є надання повної, достовірної та прозорої інформації про такі витрати, що виникають у звітному періоді.

Крім того, до завдань організації обліку на ТОВ «Компанія «Макош» не віднесено:

- розподіл обов'язків між обліковими працівниками, відповідальними за ведення обліку витрат та складання звітності;
- своєчасне, достовірне та безперервне визнання витрат;
- забезпечення правильного та повного документального оформлення витрат;
- своєчасне та повне відображення витрат на рахунках бухгалтерського обліку;
- відображення витрат у фінансовій, податковій та внутрішній звітності підприємства з метою задоволення потреб зацікавлених користувачів;
- відображення інформації про витрати підприємства у внутрішній звітності в частині впливу витрат на зменшення ризиків та загроз з метою забезпечення економічної діяльності підприємства;
- прогнозування та планування на основі облікової інформації про витрати.

Перехід на новий рівень управління підприємством ТОВ «Компанія «Макош», забезпечення його економічної діяльності повинен супроводжуватися комплексним розвитком інформаційної системи управління, стратегія якої визначається цілями, можливостями та ймовірними ресурсними обмеженнями. Основні форми прояву економічної загрози на ТОВ «Компанія «Макош» мають

включати:

- ризик перевитрат;
- ризик корпоративного шахрайства.

Небезпекою витрат наявних ризиків є їх невідповідність меті управління витратами на підприємстві, що виявляється в нерациональному збільшенні собівартості продукції та незаконному відчуженні ресурсів підприємства.

Не менш важливим питанням для ТОВ «Компанія «Макош» стало те, як відобразити всі витрати на впровадження системи управління економічною безпекою та наскільки ці витрати є ефективними.

Для підвищення ефективності управління економічною безпекою, ТОВ «Компанія «Макош» варто запровадити наступні рекомендації щодо забезпечення економічної безпеки:

1. Виокремлення окремого рахунку для витрат на економічну безпеку, що буде важливим кроком для підприємств, які прагнуть ефективно контролювати та аналізувати ці витрати. Це дозволить підприємству легко ідентифікувати та контролювати всі витрати, пов'язані з забезпеченням безпеки, і забезпечить прозорість під час фінансового аналізу.

До прикладу таким рахунком може бути субрахунок 949.1 «Витрати за забезпечення економічної безпеки».

Деталізована пропозиція щодо впровадження такого рахунку може виглядати наступним чином:

- Визначення структури обліку - цей рахунок дозволить виділяти витрати на захист активів, інформації, персоналу та репутації підприємства як самостійну категорію в загальній системі бухгалтерського обліку.

- Класифікація витрат на безпеку - для полегшення аналізу і управління витратами, рахунок варто поділити на окремі субрахунки або аналітичні групи, наприклад:

- фізична безпека (витрати на охорону об'єктів, безпекові системи);
- інформаційна безпека (витрати на захист ІТ-систем, антивірусне програмне забезпечення, кібератаки);

- юридичний захист (правова підтримка, судові витрати);
- страхування (страхування активів, співробітників);
- аудит і консалтинг (витрати на внутрішній/зовнішній аудит, консультації експертів з безпеки).

- Ідентифікація прямих та непрямих витрат - прямі витрати на безпеку можуть бути ідентифіковані як такі, що безпосередньо пов'язані з конкретними заходами безпеки, наприклад:

- заробітна плата та бонуси працівників служби безпеки;
- витрати на технічне забезпечення (системи відеонагляду, контроль доступу).

Непрямі витрати, пов'язані з підтримкою інфраструктури або розподілені на інші підрозділи, наприклад, загальні адміністративні витрати, також можуть бути обліковані на цьому рахунку через частковий розподіл.

2. Внутрішній контроль витрат за напрямками. Необхідно розподіляти витрати за різними категоріями безпеки, до прикладу на такі: інформаційна безпека, фізична безпека, юридичний захист і аналіз ризиків. Це дасть можливість точніше оцінити, в яких напрямках потрібні додаткові інвестиції.

Так, при організації внутрішнього контролю важливим є розробка заходів, виконання яких забезпечить економічну безпеку підприємства.

Узагальнюючи вимоги щодо організації обліку і контролю витрат як інструментів забезпечення економічної безпеки і ґрунтуючись на результатах дослідження вчених, вважаємо, що заходи, передбачені в табл. 2.1, забезпечать організацію обліку і контролю витрат як одного з важелів економічної безпеки підприємства на ТОВ «Компанія «Макош».

Таким чином, облік та контроль різних аспектів підприємницької діяльності – один з інструментів, що цілком відповідає схематичним етапам реалізації механізму економічної безпеки.

Саме взаємоузгодженість цих елементів дозволить підприємству організувати бухгалтерський облік витрат на забезпечення економічної безпеки та безпосередньо забезпечити економічну безпеку підприємства.

Таблиця 2.1 - Зміст заходів з організації бухгалтерського обліку та контролю витрат з метою забезпечення економічної безпеки на ТОВ «Компанія «Макош»

Захід	Зміст заходу
1. Організація і техніка ведення бухгалтерського обліку	- Розробка етапів обробки бухгалтерської інформації щодо витрат підприємства; - розробка порядку документообігу; - забезпечення захисту облікової інформації; - визначення порядку, термінів зберігання документів; - використання ліцензованого програмного забезпечення
2. Здійснення організаційної інтеграції обліку з іншими функціями управління	- Визначення передумов запобігання загроз, що завдають підприємству збиток; - інтеграція обліку з плануванням, контролем, регулюванням діяльності
3. Організація роботи облікового персоналу	- Створення умов для поступового розвитку цілісної системи управління в інтересах підтримки стійкості підприємства і запобігання загроз економічній безпеці, які досягаються шляхом своєчасного створення достовірної інформації, здійснення контролю та збереження комерційної таємниці
4. Організація внутрішнього контролю	- Систематичне отримання об'єктивних оцінок про поточний стан відповідно до певних критеріїв та показників безпеки; - побудова оптимальної системи захисту бухгалтерської інформації щодо витрат підприємства

Зважаючи на виявлені особливості організації внутрішнього контролю на підприємствах, слід розробити та затвердити Положення про внутрішній контроль в центрах відповідальності. Це положення має визначити для кожного структурного підрозділу його статус і роль як самостійної одиниці в системі управління підприємством. Основні складові та орієнтовне Положення про організацію внутрішнього контролю наведено в Додатку 3.

Не менш важливим в організації внутрішнього контролю витрат підприємства для забезпечення економічної діяльності підприємства є визначення змін розміру витрат під впливом зовнішніх та внутрішніх загроз. З

цією метою, а також удосконаленням організації обліку витрат варто розробити та запровадити форму внутрішньої звітності, яка відображатиме всю аналітичну інформацію необхідну для забезпечення ефективного управління економічною безпекою.

3. Оцінка ефективності витрат. Для ТОВ «Компанія «Макош» доцільно запровадити систему KPI для оцінки ефективності вкладень у забезпечення економічної безпеки. Аналіз показників, таких як зменшення кількості інцидентів, економія коштів або зниження ризиків, допоможе оптимізувати витрати на безпеку.

Для регулярної оцінки ефективності витрат на економічну безпеку ТОВ «Компанія «Макош» варто використовувати систему ключових показників ефективності (KPI).

4. Резервування коштів на непередбачені загрози. Важливо передбачити резерви для покриття можливих форс-мажорних ситуацій, таких як кібератаки, економічні злочини або інші зовнішні загрози. Це дозволить зменшити фінансовий удар від несподіваних загроз.

Та перш за все, підприємство повинно ідентифікувати, які типи загроз можуть виникнути в його галузі та мати значний вплив на бізнес. Основні категорії загроз можуть включати:

- кібератаки: зломи баз даних, вірусні атаки, втручання у внутрішні системи управління;
- економічні злочини: шахрайство, крадіжка коштів або інтелектуальної власності;
- зовнішні загрози: природні катастрофи, соціальні заворушення, економічні кризи.

Запровадження ефективних заходів для управління економічною безпекою підприємства є ключовим елементом забезпечення його стійкості та конкурентоспроможності на ринку. У сучасних умовах динамічного розвитку ринку та підвищених ризиків, важливість таких заходів не можна недооцінювати. Розглянуті ініціативи дозволяють підприємствам підвищити свою готовність до

реагування на непередбачувані загрози та забезпечують довгострокову стабільність.

Крім того, слід зазначити, що міжнародні стандарти фінансової звітності та бухгалтерського обліку виконують важливу роль у процесі модернізації та оптимізації облікових і контрольних функцій на підприємстві. Розробка ефективної системи обліку та контролю вимагає усунення розбіжностей між національними стандартами обліку та міжнародними вимогами, що передбачає необхідність гармонізації та вирішення протиріч на рівні законодавства.

Впровадження міжнародних стандартів сприяє підвищенню рівня економічної безпеки підприємства, оскільки зменшення обсягу документообігу та спрощення процесу звітності дозволяють знизити ймовірність виникнення критичних помилок в обліку та контролі.

Впровадження відповідних документів дозволяє підприємствам надавати інформацію про свою діяльність таким чином, що вона буде зрозумілою для будь-якого спостерігача, незалежно від його національності або місця перебування [18]. Таким чином, компанії, які адаптують міжнародні стандарти, отримують можливість залучати інвесторів та капітал без прив'язки до конкретної країни. Крім того, надання чіткої та доступної інформації в універсальній формі спрощує процес зовнішнього контролю за діяльністю підприємств, здійснюваний аудиторамі, державними органами або міжнародними організаціями, якщо йдеться про великі підприємства чи транснаціональні корпорації. Це особливо важливо на фоні швидкого розвитку фінансових ринків та ризиків, пов'язаних із господарською діяльністю, тому впровадження МСФЗ є важливим кроком до зниження ризиків та зміцнення економічної безпеки підприємства.

На сьогодні національні стандарти обліку постійно орієнтуються на загальноприйняті МСФЗ [14]. Міжнародні стандарти фінансової звітності є важливим інструментом для підвищення прозорості та зрозумілості інформації про діяльність підприємств, створюючи надійну основу для визнання витрат. Вони дозволяють об'єктивно оцінювати фінансові ризики та порівнювати

результати діяльності різних суб'єктів господарювання. Крім того, МСФЗ позитивно впливають на управлінські процеси на підприємствах. Вони не лише об'єднують досвід різних країн, а й активно сприяють розвитку національних систем бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

У складі МСФЗ відсутній аналогічний стандарт оцінки і обліку витрат, а це, в свою чергу, ускладнює процес управління витратами. Основною проблемою при визнанні витрат та їх оцінці є розбіжності, що існують між НП(С)БО та МСФЗ у частині відображення витрат.

Порівнюючи підходи до оцінки та визнання витрат за Міжнародними стандартами фінансової звітності та національними стандартами бухгалтерського обліку, можна виокремити кілька основних аспектів. Серед них: визначення поняття витрат, їх класифікація та групування, елементи витрат, а також процеси їх визнання та оцінки.

Проте, враховуючи запровадження витрат на впровадження заходів з економічної безпеки на ТОВ «Компанія «Макош» потрібно мати розуміння як їх відображати за Міжнародними стандартами.

Так, аналіз та облік витрат має відображатися в звіті про сукупні доходи або в окремому звіті про прибутки і збитки. На відміну від національних стандартів, в яких витрати класифікуються за видами діяльності, за статтями та елементами витрат, МСФЗ передбачають облік та аналіз витрат згідно з характером витрат або їх функціями залежно від того, який аналіз більше відповідає вимогам до розкриття інформації певного підприємства (табл. 2.2).

Згідно з першим методом суб'єкт господарювання класифікує витрати відповідно до їх характеру (наприклад, амортизація, виплати працівникам, придбання сировини та матеріалів, витрати на збут) і не перерозподіляє їх за функціями.

Згідно з першим методом суб'єкт господарювання класифікує витрати відповідно до їх характеру (наприклад, амортизація, виплати працівникам, придбання сировини та матеріалів, витрати на збут) і не перерозподіляє їх за функціями. Цей метод є досить простим, оскільки підприємець не має

розподіляти операційні витрати згідно з класифікацією функцій. Метод «функції витрат» (або метод «собівартості реалізації») передбачає класифікацію витрат відповідно до їх функцій як частини собівартості готової продукції. Цей метод вимагає виділення інформації про собівартість продукції в окрему статтю від інших витрат. Хоча більш інформативний для користувачів, даний метод характеризується певною суб'єктивністю розподілення затрат.

Таблиця 2.2 - Приклад класифікації витрат за МСФЗ

Метод характеру витрат	Метод функцій витрат
Дохід від продажу + Інший дохід – Зміни запасів готової продукції – Сировина та витратні матеріали – Витрати на виплати працівникам – Витрати на амортизацію – Інші витрати = Прибуток до оподаткування	Дохід від продажу – Собівартість реалізації = Валовий прибуток + Інший дохід – Витрати на збут – Адміністративні витрати – Інші витрати = Прибуток до оподаткування

Крім того, в разі використання іншого методу менеджер повинен розкривати додаткову інформацію про характер витрат (інформація про склад елементів операційних витрат) [14].

Таким чином, застосування міжнародних стандартів фінансової звітності є важливим елементом у забезпеченні економічної безпеки підприємства. Відомо, що міжнародні стандарти фінансової звітності є потужним інструментом для керування економічною безпекою підприємства завдяки створенню єдиної, об'єктивної системи звітності. Вони дозволяють мінімізувати ризики, пов'язані з фінансовою дезінформацією, забезпечують можливість раціонально планувати витрати та допомагають підприємствам оперативно адаптуватися до змін у бізнес-середовищі.

Дотримання МСФЗ також сприяє зниженню корупційних ризиків, оскільки вони вимагають максимально прозорої звітності і мінімізують можливості для маніпуляцій фінансовими показниками. Це дозволяє уникати внутрішніх загроз і забезпечує фінансову дисципліну, що в цілому зміцнює економічну безпеку компанії.

Загалом, застосування МСФЗ на ТОВ «Компанія «Макош» є важливим елементом управління ризиками, в тому числі і з метою забезпечення економічної безпеки.

2.2. Принципи обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства

Принципи обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства є основними керівними засадами, які формують підхід до збору, обробки та аналізу фінансової та нефінансової інформації для збереження стійкості підприємства. Ці принципи допомагають структурувати систему обліку й аналізу, що є важливим інструментом для своєчасного виявлення ризиків і прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Дотримання принципів є необхідним для створення ефективної системи обліку та аналізу, яка може своєчасно виявляти загрози та допомагати підприємству адаптуватися до умов ринку. Принципи обліково-аналітичного забезпечення сприяють зниженню ризиків, підвищенню надійності прийняття рішень та забезпеченню конкурентоспроможності компанії. Важливо зазначити, що принципи допомагають підприємству діяти у правовому полі та відповідати міжнародним стандартам, підвищуючи прозорість і довіру з боку партнерів і клієнтів.

Питаннями економічної безпеки підприємств, в частині принципами її обліково-аналітичного забезпечення займалися вітчизняні та зарубіжні науковці. Серед українських дослідників, значний внесок зробили такі економісти, як В. Л. Балацький, С.І. Башнянин, та О.О. Виноградова. Наукові праці цих дослідників охоплюють теми формування системи управління економічною безпекою, аналізу ризиків та методів обліку, які допомагають виявляти та мінімізувати загрози для компаній. У міжнародному контексті важливими авторами є Р. Купер, М. Портер, а також Д. Норт, які зосереджували увагу на аналітичних аспектах ризик-менеджменту, що є критичним для управління економічною безпекою.

Оскільки економічна безпека є складним та багатограним явищем, доцільно розрізняти та розподіляти функції управління економічною безпекою підприємства на дві категорії: функції управління як загальної керуючої системи та функції управління економічною безпекою як спеціалізованої системи. Перша категорія функцій є універсальною для всіх видів управління, в той час як друга визначається специфічними економічними інтересами підприємства, які потребують захисту (див. табл. 2.3).

Таблиця 2.3 - Розподіл функцій управління економічною безпекою підприємства та його обліково-аналітичного забезпечення

Основні функції управління економічною безпекою підприємства	Найменування функцій		Спеціальні функції управління системою управління економічною безпекою підприємства
	Планування заходів із забезпечення економічної безпеки	Управління фінансовою безпекою	
	Організація заходів із забезпечення економічної безпеки	Управління кадровою безпекою	
	Аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища	Управління техніко-технологічною безпекою	
	Оцінювання рівня економічної безпеки	Управління політико-правовою безпекою	
	Розробка і стимулювання дієвої системи стимулювання реалізації прийняття рішень	Управління інноваційно-інвестиційною безпекою	
		Управління екологічною безпекою	
	Контроль та координація виконаних рішень	Управління інформаційною безпекою	

Сучасна ефективна модель обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою на більшості підприємств повинна ґрунтуватися на таких основних принципах: системний підхід до управління, орієнтація на управління «організаційною культурою» як набором цінностей персоналу, науковий підхід до розробки та обґрунтування управлінських рішень, динамічність і гнучкість у використанні технологій, методів і інструментів управління, повнота і достовірність інформації для прийняття управлінських рішень, підтримка інноваційного менеджменту, застосування сценарного підходу до розробки окремих рішень, орієнтація на стратегічні цілі розвитку підприємства (Додаток К).

Проте є інші підходи до формування принципів обліково-аналітичного

забезпечення управління. Гнилицька Л.В. із сукупності загальних та специфічних принципів формування економічної безпеки пропонує враховувати такі принципи: взаємозв'язок елементів системи, багатоваріантність напрямків розвитку, комплексність розроблення стратегії [8].

Вигівська І.М., Грабчук І.Л., Зеленіна О.О наводить наступні: єдності, автономності, самостійності, гнучкості, нейтралізації, комплексності, системності, інформативності, економічності [8]. Серед принципів формування організаційно-управлінського потенціалу особливим чином, на думку Барановська С.П., виділяють безперервність, адаптивність та принцип зворотного зв'язку [1].

З результатів аналізу наукових праць вчених-економістів шляхом узагальнення визначено принципи, які на думку автора найбільш чітко характеризують формування організаційно-управлінського потенціалу економічної безпеки підприємств.

Запропоновані принципи ґрунтуються на поєднанні в єдину систему принципів формування економічної безпеки та окремо принципів формування організаційно-управлінського потенціалу підприємств (Додаток Л).

Застосування цих принципів допомагає підвищити ефективність розвитку як самого підприємства, так і його окремих підрозділів. Дотримання зазначених принципів значно зменшить ймовірність отримання негативних результатів при плануванні рівня формування організаційно-управлінського потенціалу економічної безпеки підприємства як нової функції управління розвитком і визначить характер планової діяльності для підприємств будь-якої галузі та форми власності.

Незважаючи на виокремлення різних підходів до формування принципів обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки, на нашу думку, найбільш прийнятними та простими для застосування на ТОВ ТОВ «Компанія «Макош» є наступні:

1. Принцип системності. Обліково-аналітична система ТОВ «Компанія «Макош» має бути комплексною та охоплювати всі аспекти діяльності

підприємства, які можуть впливати на його економічну безпеку. Це включає фінансові, виробничі, правові, маркетингові та інші фактори. Такий підхід дозволяє керівництву ТОВ «Компанія «Макош» бачити повну картину, виявляти внутрішні і зовнішні загрози, а також формувати зважені стратегії захисту.

2. Принцип достовірності та об'єктивності. Інформація, яка використовується для оцінки економічної безпеки, має бути точною, об'єктивною та базуватись на реальних даних. Це важливо для уникнення неправильних рішень, які можуть виникнути через недостовірні дані. Дотримання цього принципу допоможе ТОВ «Компанія «Макош» уникати небажаних наслідків та зберігати довіру партнерів і інвесторів.

3. Принцип своєчасності. Доступ до актуальної інформації у належний час є ключовим для успішного управління економічною безпекою ТОВ «Компанія «Макош». Вчасне виявлення загроз та оперативний доступ до даних дозволяє мінімізувати можливі втрати та своєчасно реагувати на кризові ситуації.

4. Принцип адаптивності та гнучкості. Оскільки загрози можуть змінюватися, обліково-аналітичне забезпечення має бути достатньо гнучким, щоб адаптуватися до нових умов. Це передбачає можливість коригування облікових політик та методів аналізу для збереження відповідності актуальним ризикам і потребам ТОВ «Компанія «Макош».

5. Принцип комплексності та інтегрованості. В обліково-аналітичному забезпеченні економічної безпеки важливо враховувати взаємозв'язок різних елементів управління (наприклад, управління ризиками, планування, внутрішній контроль) і забезпечувати їхню інтеграцію в єдину систему. Це дозволяє ТОВ «Компанія «Макош» використовувати інформацію ефективніше і робити точніші прогнози.

6. Принцип економічності. Витрати на створення та підтримку системи обліково-аналітичного забезпечення мають бути економічно виправданими. Витрати на забезпечення економічної безпеки ТОВ «Компанія «Макош» не повинні перевищувати очікуваних вигод від її підтримання. Принцип

економічності допомагає уникати надмірного збільшення витрат та забезпечує ефективне використання ресурсів.

На основі детального аналізу принципів управління можна зробити висновок, що для ефективного управління економічною безпекою в умовах отримання сигналів про можливе зниження ефективності діяльності підприємства, недосконалості методів планування, коригування і організації виробничих процесів, а також невідповідності між цілями підприємства і вимогами зовнішнього середовища, необхідно створити дієву інформаційно-аналітичну підсистему, орієнтовану на підвищення якості і результативності управління через встановлення пріоритетів.

Отже, доцільно впровадити систему управління економічною безпекою підприємства, яка передбачає інтеграцію всіх функцій управління та надає методичну і інструментальну підтримку для забезпечення економічної безпеки, як це показано на рисунку 2.1.

Рисунок 2.1 - Взаємозв'язок функцій управління економічною безпекою та управління підприємства

Управлінський процес розпочинається з етапу планування, на якому визначаються показники ефективності управління економічною безпекою на визначений період. Далі, на основі порівняння та аналізу отриманої інформації, виявляються причини, потенційні наслідки та загрози, пов'язані з відхиленнями між запланованими і фактичними результатами. Після цього коригуються виявлені помилки, розробляється набір коригувальних заходів, які включають можливі альтернативи розвитку подій, з урахуванням впливу всіх деструктивних факторів, що можуть загрожувати економічній безпеці.

Таким чином, принципи обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою є основою для побудови ефективної системи виявлення та мінімізації ризиків підприємства. Їх дотримання дозволяє забезпечити прозорість, точність і своєчасність даних, що є критичними для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Системний підхід до обліку та аналізу інформації підвищує гнучкість підприємства, покращує його адаптивність до змін ринкових умов і забезпечує фінансову стійкість. Такі принципи є важливими для збереження довіри інвесторів і партнерів, а також для підтримки конкурентоспроможності компанії на сучасному ринку.

2.3. Концептуальні засади функціонування обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою

На основі отриманої інформації визначаються цілі управління економічною безпекою в рамках основного блоку. Важливо зазначити, що основною метою управління економічною безпекою підприємства є забезпечення його стабільної і максимально ефективної роботи в поточний період, а також створення високого потенціалу для розвитку в майбутньому. Залежно від встановлених цілей, визначаються ключові завдання, а також приймаються рішення щодо планування ресурсів, необхідних для їх реалізації.

Функція аналізу включає в себе дослідження зовнішнього середовища, оцінку внутрішнього стану ТОВ «Компанія «Макош», виявлення розбіжностей між запланованими і фактичними показниками, а також визначення причин цих

відхилень. Важливою частиною цього процесу є обґрунтування управлінських рішень для усунення виявлених проблем. Цей етап є частиною зворотного зв'язку в інформаційно-контрольному блоці.

У більш розширеному циклі інформаційно-контрольного блоку здійснюється оцінка рівня економічної безпеки, виявлення ключових складових цієї безпеки, контроль за виконанням цілей управління та виявлення основних загроз із розробкою заходів для їх зменшення.

На рисунку 2.2 показано структуру системи управління економічною безпекою ТОВ «Компанія «Макош», яка працює таким чином. Інформація, що надходить до керуючої підсистеми на етапі розширеного циклу, може мати два типи.

Слід зазначити, що елементарний цикл є лише рекомендаційним і не є обов'язковим для впровадження, оскільки його застосування є важливим для філій і дочірніх компаній, розташованих в різних містах або регіонах. На основі систематизованої інформації з управління економічною безпекою, що надходить до блоку покращення економічної безпеки, формуються відповідні бази даних. Далі, на основі отриманої інформації з вирішального блоку та блоку покращення, реалізуються функції організації, координації та мотивації.

Організація заходів з економічної безпеки передбачає розподіл обов'язків, зобов'язань та відповідальності за їх виконання серед усіх учасників управлінського процесу. Узгодження цілей управлінського процесу досягається через реалізацію функції координації. Для стимулювання працівників, з метою підвищення якості та ефективності організації робіт, застосовуються спеціальні матеріальні та моральні стимули, що є частиною функції мотивації.

Запобіжні заходи, розроблені в перетворювальному блоці, дозволяють усунути причини потенційних невідповідностей і запобігти їх появі.

До елементарного блоку потрапляють управлінські рішення, ухвалені в перетворювальному блоці розширеного циклу. Для ефективного виконання заходів з економічної безпеки в рамках затверджених планів оперативне планування передбачає внесення коригувань у структуру ресурсів, необхідних

для реалізації цих заходів.

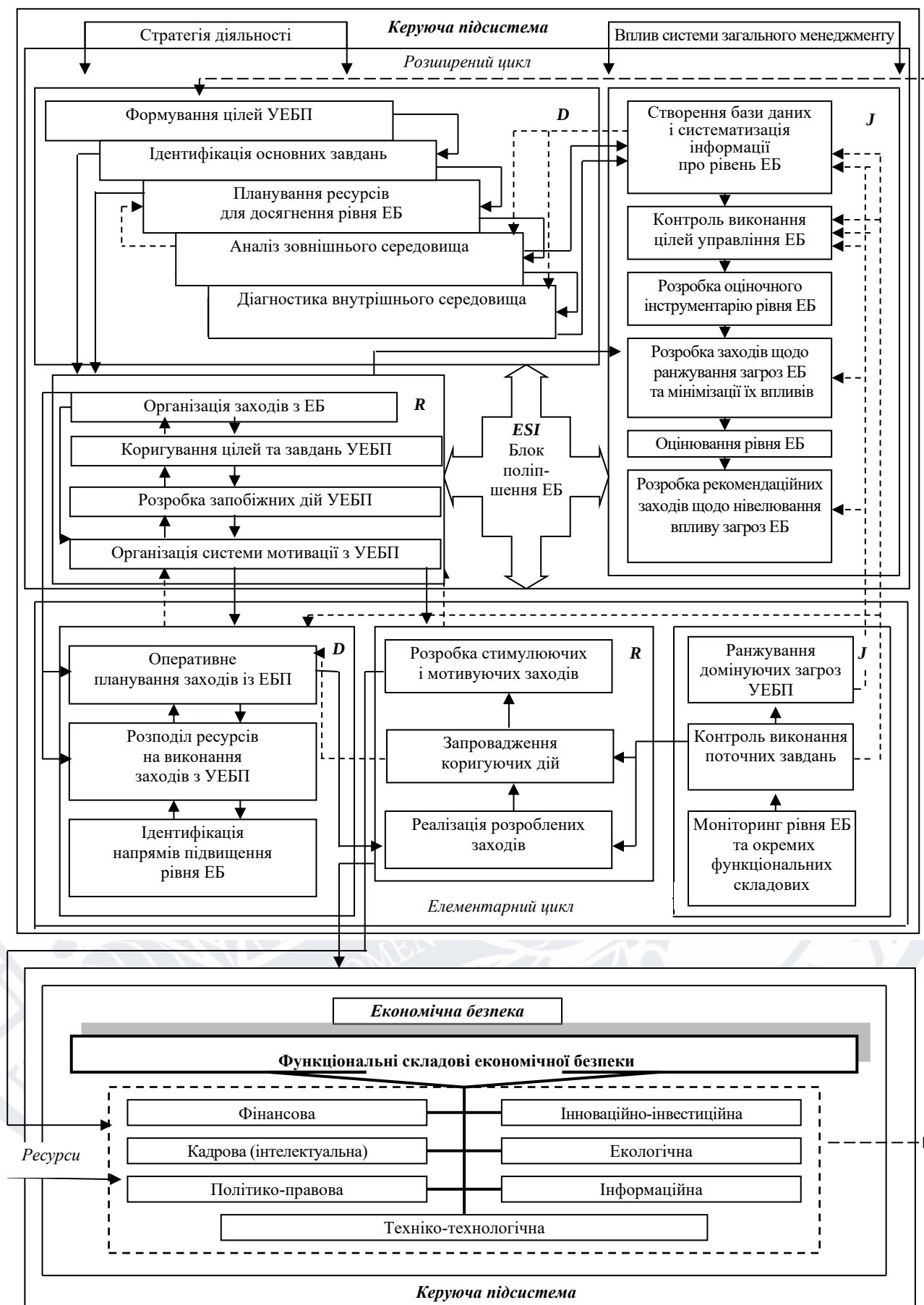

Рисунок 2.2 - Концепція системи управління економічною безпекою та

складових обліково-аналітичного забезпечення

Інформація, яка передається до перетворювального блоку, являє собою конкретні завдання, реалізація яких можлива завдяки управлінським впливам, що здійснюються через перетворювальний блок розширеного циклу та вирішальний блок елементарного циклу.

В свою чергу, ідентифікація шляхів підвищення рівня економічної безпеки здійснюється шляхом розробки коригувальних заходів та управлінських дій, доцільність яких визначається на основі даних, що надходять з інформаційно-контрольного блоку елементарного циклу.

Тому важливим кроком є впровадження безперервного моніторингу для оцінки рівня економічної безпеки та визначення основних загроз, а також для аналізу причин виникнення виявлених невідповідностей і відхилень у показниках. З метою запобігання повторному виникненню таких розбіжностей, у перетворювальному блоці елементарного циклу розробляються коригуючі заходи.

Далі інформація у вигляді зворотного зв'язку від інформаційно-контрольного блоку елементарного циклу передається до вирішального блоку, де визначаються основні напрямки покращення економічної безпеки. Ця інформація потрапляє до відповідного блоку, а також до блоку контролю виконання процесів розширеного циклу, де проводиться оцінка для подальшого аналізу ефективності функціонування та забезпечення економічної безпеки.

На підґрунті використання системно-кібернетичного підходу розглянуто систему управління економічної безпеки, яка являє собою дворівневу ієрархічною структурою, на відміну від існуючих, виокремлює контури управління економічною безпекою й їх взаємозв'язок.

Для покращення ефективності управління економічною безпекою підприємств пропонується методичний підхід до оцінки економічної безпеки ТОВ «Компанія «Макош». Цей підхід, на відміну від існуючих, враховує особливості діяльності підприємства та дозволяє вирішити задачу виявлення взаємозв'язку між кількісними й якісними змінами факторів, як між собою, так і

з результативними показниками.

В додатку М показано загальний алгоритм реалізації методичного підходу, що ґрунтується на застосуванні методів багатовимірного факторного аналізу. Далі наведемо короткий опис етапів цього підходу для оцінки рівня економічної безпеки.

Перший етап включає ідентифікацію підприємства, визначення та обґрунтування набору ознак (показників), а також формування матриці X вихідних даних для оцінки.

Таким чином, перший етап полягає в обранні відповідних показників, що будуть використані для оцінки, тобто створенні інформаційної бази для подальшого аналізу.

Склад показників підсистем економічної безпеки підприємства повинен відповідати специфіці діяльності кожної окремої сфери господарювання та коригуватися відповідно до змін у часі.

З огляду на особливості функціонування підприємств у різних галузях, а також враховуючи, що торгівля, яка охоплює майже всі сфери економіки та обслуговує всі верстви населення, є важливим сектором української економіки, цей аспект має особливе значення.

Зазначимо, що у разі зміни складу показників, з огляду на бажання аналітика, доступність ресурсів, наявність нової інформації чи інших факторів, запропонований набір показників можна змінити без необхідності повторного проведення експертної оцінки їх вагомості.

II етап: стандартизація (перехід від різних за ознакою та одиницями виміру показників зіставлених) вихідних ознак.

III етап – побудова та розрахунок кореляційної матриці R розміром $m \times m$ на основі обраної сукупності ознак (показників).

IV етап: перевірка за χ^2 -критерієм Уїлкса значущості кореляційної матриці.

V етап: побудова редукованої кореляційної матриці R_h , що передбачає

заміну апріорними оцінками спільностей (частками одиничних дисперсій, зумовлених спільними для кількох змінних факторами) діагональних елементів кореляційної матриці (що є одиницями).

VI етап: знаходження матриці відображення A – ідентифікація набору факторів, що потрібні для пояснення наявного кореляційного зв'язку між вихідними показниками, та проведення розрахунків факторних навантажень.

VII етап – знаходження факторної матриці V , яка відповідатиме критерію простої структури, тобто представлення сукупності досліджуваних змінних у термінах факторів найбільш просто і точно з економічної точки зору.

VIII етап – інтерпретація отриманих факторів та знаходження матриці оцінок значень факторів: $\hat{P} = (\hat{p}_{lj}), l = \overline{1, r}; j = \overline{1, n}$ та оцінка отриманих значень за коефіцієнтом множинної детермінації, а також оцінка адекватності факторної моделі в цілому на основі простої середньої оцінки розходжень вихідних та відтворених коефіцієнтів кореляції. Суб'єктивним підходом проходять ідентифікація назв та розпізнавання виділених факторів на основі використання вагових коефіцієнтів з матриці.

На основі детального аналізу складу ознак, що мають найбільші коефіцієнти факторних навантажень, детерміновано основні фактори, які впливають на рівень економічної безпеки ТОВ «Компанія «Макош», при цьому вагомість впливу кожного визначається часткою загальної варіації, що її пояснює останній (рис. 2.3).

Таким чином, здійснивши ранжування у класі загроз фінансовій та кадровій складовій економічної безпеки є найбільш вагоміші і їх аналіз наведено у Додатку Н та Додатку П відповідно.

У класі загроз кадровій складовій економічної безпеки підприємства ТОВ «Компанія «Макош» найбільший вплив на стабільне функціонування, мають такі загрози: низький рівень самомотивації і недисциплінованість робітників, низький рівень кваліфікації персоналу й управління персоналом, що свідчить про значну залежність ефективної роботи на підприємстві, його захисту від низки

дестабілізуючих ситуацій від високоорганізованої систему кадрового менеджменту, системи самомотивації і стимулювання.

Рисунок 2.3 - Фактори рівня економічної безпеки для ТОВ «Компанія «Макош»

Найменшу значущість та незначний вплив мають такі загрози, як переманювання кваліфікованих кадрів, несвоєчасна виплата заробітної плати, соціальна незабезпеченість робітників, що зображено на рис. 2.4.

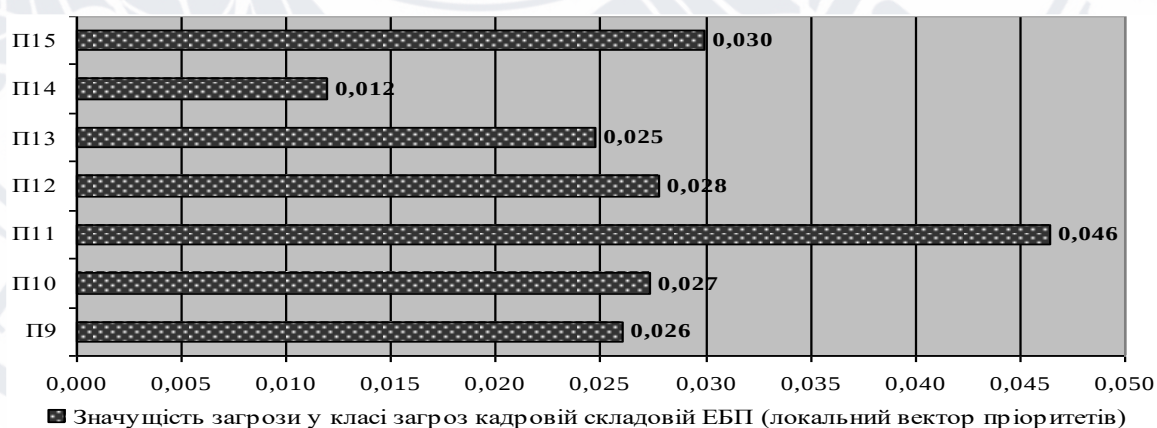

Рисунок 2.4 - Гістограма значущості загроз кадровій складовій економічної безпеки ТОВ «Компанія «Макош»

Аналізуючи клас загроз техніко-технологічній складовій економічної безпеки ТОВ «Компанія «Макош», зосереджено на вирішальній ролі таких небезпечних явищ як: збільшення ресурсоемності у вартості товарів, підвищення аварійності стану доріг та небезпеки дорожнього руху під час доставки товарів, фізичний знос основних фондів, неповна завантаженість потужностей, що наглядно продемонстровано на рис. 2.5.

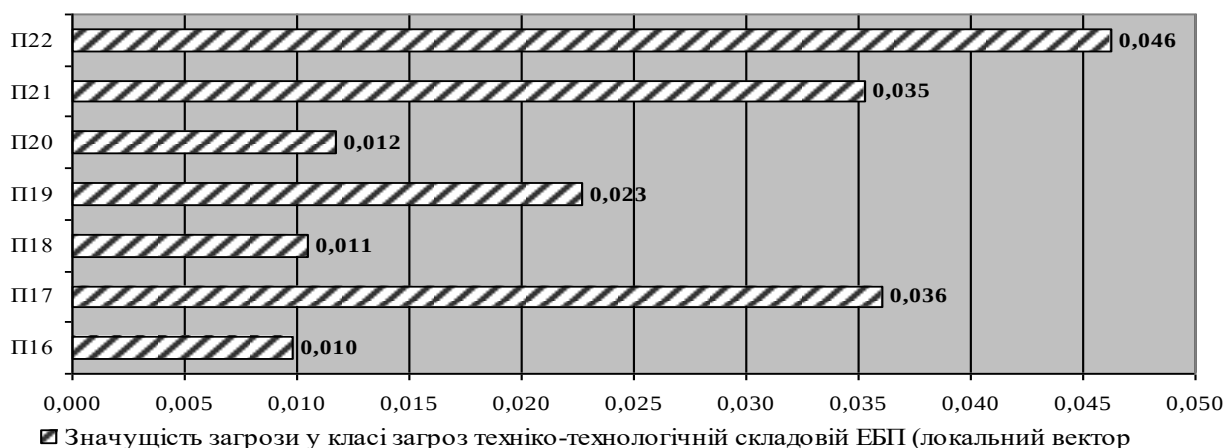

Рисунок 2.5 - Гістограма значущості загроз техніко-технологічній складовій економічної безпеки ТОВ «Компанія «Макош»

Під час проведення ранжування методом попарного порівняння у класі загроз політико-правовій складовій економічної безпеки підприємств ТОВ «Компанія «Макош», що найбільшу значущість або локальний вектор пріоритетів мають такі загрози: помилки у сфері документообігу, помилки у заповненні замовлень, неправильне (неповне) заповнення товарно-транспортної документації, найменшу значущість – політичні кризи, бюрократичні перепони, корупція, відповідність договорів чинному законодавству, військові дії, народні заворушення (рис. 2.6).

Результати дослідження загроз політико-правовій та інформаційній складовій економічної безпеки представлено у Додатках Р, С, які підтверджують, що електронні віруси, спами, неефективність комунікацій між підрозділами, відсутність або моральне старіння програмного забезпечення, низький рівень об'єктивності зовнішньої та внутрішньої інформації – це небезпечні явища, які

вказують на значну залежність роботи ТОВ «Компанія «Макош» від високотехнологічних засобів надходження, збереження й обробки інформації з внутрішніх і зовнішніх джерел.

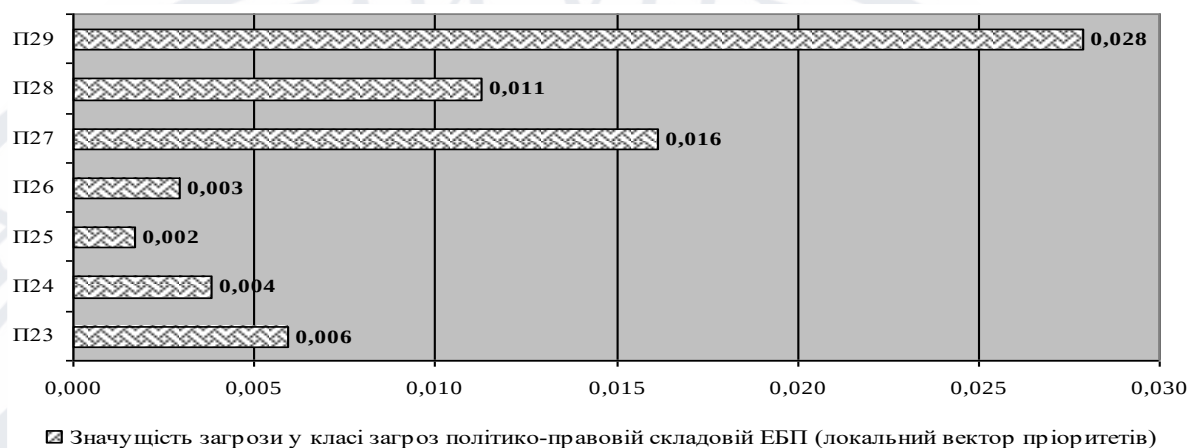

Рисунок 2.6 - Гістограма значущості загроз політико-правовій складовій економічної безпеки ТОВ «Компанія «Макош»

Загрози інформаційній частині системи економічної безпеки підприємства, такі як недостатнє фінансування інформаційних підрозділів, витік конфіденційних даних або пошкодження репутації галузі через спотворення інформації, мають обмежений вплив на загальний рівень економічної безпеки, що показано на рис. 2.7.

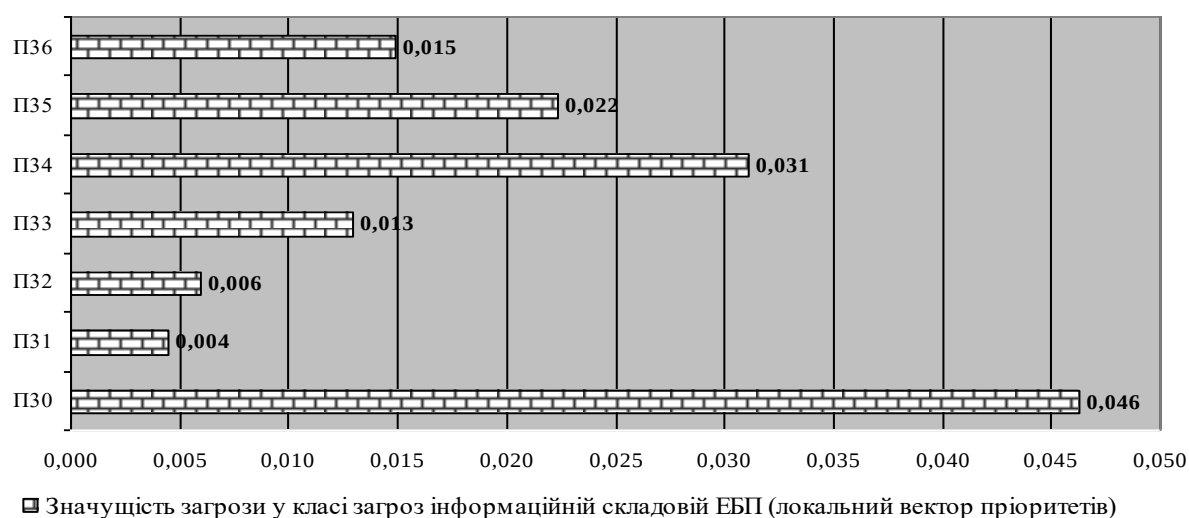

Рисунок 2.7 - Гістограма значущості загроз інформаційній складовій

економічної безпеки ТОВ «Компанія «Макош»

Згідно з розробленим алгоритмом ранжування основних загроз, який є важливим елементом управління економічною безпекою, наступним етапом дослідження стало оцінювання класів загроз, що стосуються різних складових економічної безпеки, зокрема фінансової, техніко-технологічної, кадрової, політико-правової, інформаційної, екологічної, а також інноваційно-інвестиційної.

Наступним кроком було визначення питомої ваги кожної загрози в загальному комплексі загроз для економічної безпеки підприємства, а також визначення рангу домінуючих загроз, результати чого наведено в Додатку Т.

За результатами проведеного ранжування домінуючих загроз економічній безпеці ТОВ «Компанія «Макош» визначено найбільш значущі з комплексу небезпечні явища, що можуть негативно вплинути на функціонування підприємства (рис. 2.8).

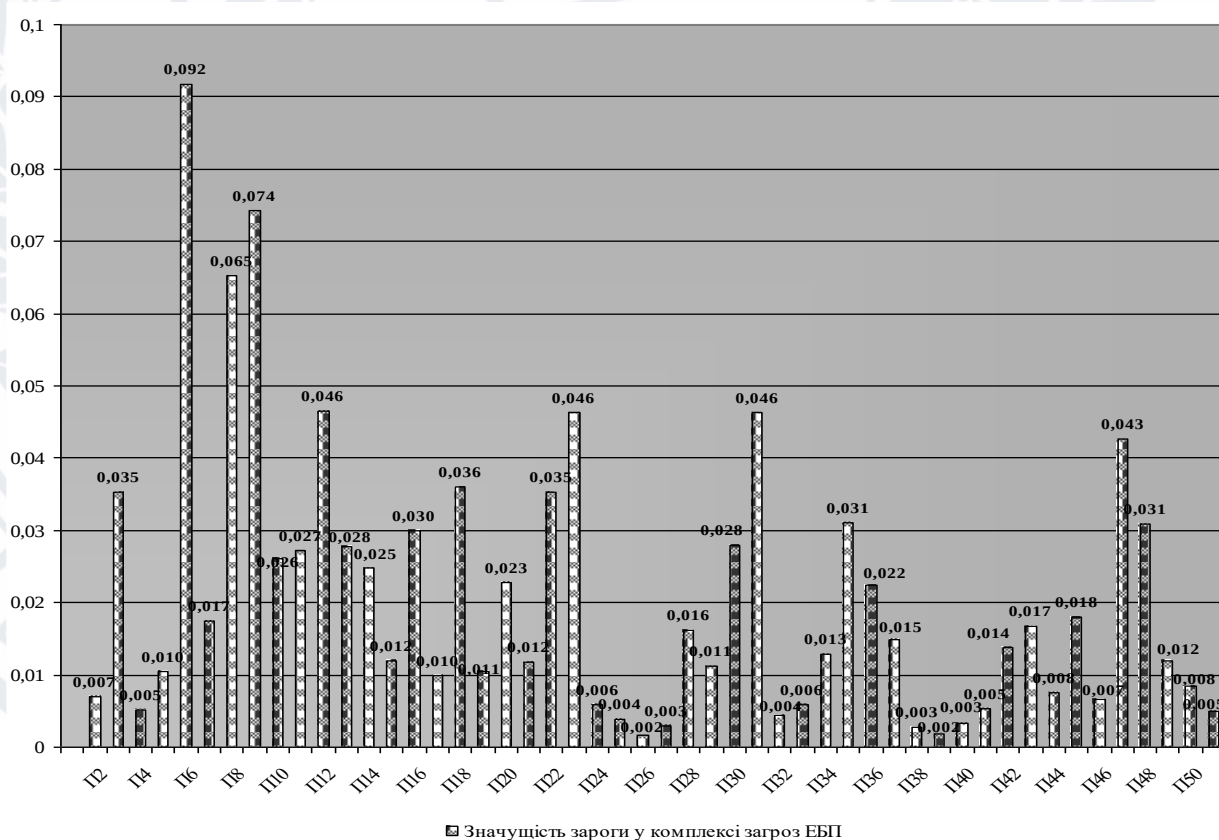

Рисунок 2.8 - Ранжування загроз економічній безпеці ТОВ «Компанія «Макош»

До найбільш важливих і критичних загроз можна віднести такі: неефективна тарифна та маркетингова політика, слабе фінансове планування, низька самоорганізація та недисциплінованість працівників, загрози від електронних вірусів і спаму, зростання ресурсоемності вартості послуг, недостатнє забезпечення виробничими запасами, підвищення аварійності на дорогах і ризик при транспортуванні товарів, знос основних засобів, проблеми з платоспроможністю споживачів, неефективність внутрішніх комунікацій між підрозділами. Тому основна схема управління економічною безпекою підприємства повинна враховувати ці ключові загрози, які можуть порушити стабільне функціонування підприємства.

2.4. Використання диджитал-технологій у забезпеченні управління економічною безпекою підприємства

Використання диджитал-технологій для забезпечення управління економічною безпекою підприємства є важливим інструментом для ефективного захисту ресурсів компанії, підвищення її стійкості до загроз та ризиків, а також для оптимізації бізнес-процесів. У сучасних умовах глобальної цифровізації та розвитку інформаційних технологій диджитал-інструменти забезпечують нові можливості для моніторингу, аналізу та управління ризиками економічної безпеки.

Згідно обраної облікової політики для обліку витрат, до яких входять заходи на забезпечення економічної безпеки ТОВ «Компанія «Макош» використовує програмний продукт 1С:Бухгалтерія 8.2. Цей програмний комплекс дозволяє ефективно автоматизувати процеси бухгалтерії та фінансового обліку на підприємстві.

Так, в частині обліку витрат в 1С:Бухгалтерії 8.2 ТОВ «Компанія «Макош» реалізовано модуль для обліку витрат, який охоплює всі основні напрямки діяльності підприємства. Програма дозволяє обліковувати як прямі, так і непрямі витрати, що є необхідним для точного розрахунку собівартості продукції або послуг. Проте, в програмі немає відокремлення інформації щодо забезпечення

витрат на економічну безпеку.

Перевагами програми є те, що вона дозволяє автоматично розподіляти витрати на відповідні статті та рахунки. Завдяки використанню стандартних шаблонів для бухгалтерських проводок, 1С допомагає зменшити кількість помилок, що виникають під час ручного введення даних. Крім того, за допомогою 1С:Бухгалтерія 8.2 ТОВ «Компанія «Макош» автоматично генерує різні форми фінансової звітності, що включає витрати, що понесені підприємством за певний період. Це дозволяє оперативно отримувати звіти для внутрішнього аналізу, а також для подання податковим органам.

Проте програма не дозволяє формувати управлінські звіти, що унеможлиблює питання контролю за такими витратами та їх аналізу.

Загалом, 1С:Бухгалтерія 8.2. є потужним інструментом для управління витратами підприємства, дозволяючи компанії максимально ефективно контролювати свої фінанси та забезпечувати точність обліку.

Разом з тим, для можливості розширення інформації щодо управління витратами та обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки можливостей даного програмного продукту дуже обмеженні, адже диджитал-технології безпосередньо впливають та забезпечують на управління економічною безпекою підприємства, реалізуючись через такі формати [8]:

1. Автоматизація бізнес-процесів та управління ризиками

Використання диджитал-технологій дозволяє автоматизувати багато процесів, що знижує ризики, пов'язані з людськими помилками, неефективністю ручної праці та внутрішніми шахрайськими діями. За допомогою спеціальних програмних рішень можна автоматизувати такі процеси, як фінансовий контроль, управління запасами, контроль за дебіторською заборгованістю та управління договорами. Це допомагає забезпечити прозорість та надійність операцій підприємства.

Найбільш сучасними програмними продуктами є: UiPath – популярна платформа для роботизованої автоматизації процесів (RPA), яка дозволяє автоматизувати рутинні бізнес-завдання. Microsoft Power Automate – інструмент

для автоматизації робочих процесів у середовищі Microsoft, що інтегрується з іншими продуктами компанії. Bizagi – платформа для моделювання та автоматизації бізнес-процесів з можливістю налаштування складних бізнес-логік. K2 (Nintex) – інструмент для автоматизації бізнес-процесів, управління документообігом та інтеграції з різними системами. Appian – платформа для швидкої розробки бізнес-додатків та автоматизації процесів. Zoho Creator – інструмент для створення кастомних бізнес-додатків з інтеграцією автоматизації процесів [6].

Окремо варто сказати про програмні продукти, які сприятимуть управлінню ризиками, а це: SAP GRC (Governance, Risk, and Compliance) – комплексне рішення для управління ризиками, внутрішнього контролю та відповідності стандартам. LogicGate – платформа для управління ризиками, орієнтована на автоматизацію процесів і управління відповідністю. MetricStream – рішення для управління ризиками та забезпечення відповідності у великих підприємствах. RSA Archer – платформа для управління операційними ризиками, відповідністю та безпекою. RiskWatch – інструмент для оцінки ризиків, управління безпекою та моніторингу дотримання політик. IBM OpenPages – рішення для управління операційними ризиками та забезпечення відповідності в корпоративному середовищі.

Ці продукти дозволяють значно спростити управління процесами та ризиками, підвищуючи ефективність та прозорість у бізнесі.

2. Моніторинг та аналіз даних у режимі реального часу

Завдяки сучасним цифровим платформам та аналітичним системам підприємства можуть збирати, аналізувати та обробляти великі обсяги даних у режимі реального часу. Це дозволяє ефективніше відстежувати діяльність компанії, виявляти можливі загрози та ризики на ранніх стадіях, приймати своєчасні рішення для їх мінімізації. Наприклад, технології Big Data та штучний інтелект (ШІ) дозволяють прогнозувати ризики економічної безпеки на основі історичних даних та виявляти аномалії у фінансових операціях.

Для моніторингу та аналізу даних у режимі реального часу найкращою є

Splunk - один з найкращих рішень для збору, моніторингу та аналізу великих обсягів даних у режимі реального часу. Він підтримує роботу з неструктурованими даними, що дозволяє використовувати його для різних джерел інформації: від логів серверів до даних IoT. Вбудовані аналітичні інструменти дозволяють швидко отримувати інсайти з даних, будувати графіки та панелі моніторингу для візуалізації результатів. Підтримка масштабованості та високий рівень безпеки робить його популярним серед великих підприємств.

3. Кібербезпека як складова економічної безпеки

Використання диджитал-технологій значно підвищує ризик кіберзагроз, тому забезпечення кібербезпеки є важливим аспектом економічної безпеки підприємства. Сучасні системи кібербезпеки дозволяють захищати інформаційні системи підприємства від несанкціонованого доступу, шкідливого програмного забезпечення, хакерських атак та інших загроз. Використання технологій шифрування даних, багаторівневої аутентифікації та систем раннього попередження про кібератаки забезпечує захист конфіденційної інформації та мінімізує ризики втрати даних.

Існує багато програмних продуктів, які забезпечують різні аспекти кібербезпеки, такі як захист від кібератак, моніторинг загроз, управління доступами тощо. Одним з найпотужніших рішень у цій сфері є IBM Security QRadar — це платформа SIEM (Security Information and Event Management), яка допомагає компаніям виявляти та реагувати на кіберзагрози в режимі реального часу. Вона збирає дані з різних джерел (мережеві пристрої, системи, додатки), аналізує їх і допомагає визначити потенційні загрози безпеці.

Використовуючи алгоритми штучного інтелекту і машинного навчання, QRadar здатен автоматично виявляти загрози, що дозволяє компаніям швидше реагувати на інциденти. Система надає детальну інформацію про загрози, включаючи джерела атаки, маршрути і вплив на системи, що дозволяє більш ефективно реагувати на інциденти.

4. Системи управління ризиками (ERM – Enterprise Risk Management)

Диджитал-технології дозволяють розробляти та впроваджувати

комплексні системи управління ризиками, які інтегрують всі аспекти економічної безпеки. Такі системи дозволяють централізовано контролювати фінансові, операційні, правові та інші ризики, що виникають у діяльності підприємства. Вони включають засоби для ідентифікації ризиків, їх оцінки та моніторингу, а також автоматизовані інструменти для управління ризиками.

Системи управління ризиками (ERM – Enterprise Risk Management) – це інтегрований підхід до ідентифікації, оцінки, моніторингу та управління ризиками, з якими стикається підприємство. Вони охоплюють усі аспекти діяльності компанії і допомагають приймати обґрунтовані рішення для досягнення стратегічних цілей при мінімізації негативних наслідків ризиків.

Переваги систем управління ризиками (ERM):

- стратегічна перевага: Допомагає виявляти та оцінювати ризики, які можуть заважати досягненню стратегічних цілей компанії.
- зменшення втрат: Ефективне управління ризиками зменшує ймовірність фінансових втрат через інциденти або збої в діяльності.
- підвищення репутації: Управління репутаційними ризиками захищає імідж компанії та зміцнює довіру клієнтів і партнерів.
- дотримання нормативних вимог: ERM допомагає організаціям дотримуватися вимог законодавства та стандартів, що регулюють їхню діяльність.
- покращене прийняття рішень: Інформація про ризики надає керівництву інструменти для прийняття більш обґрунтованих рішень у складних умовах.

ERM допомагає підприємствам системно підходити до управління ризиками, інтегруючи цей процес у всі аспекти бізнесу. Це дозволяє не лише мінімізувати загрози, але й підвищити стійкість компанії до зовнішніх та внутрішніх викликів, що є ключовим фактором для забезпечення її економічної безпеки та довгострокового успіху.

5. Хмарні технології та доступ до даних

Хмарні обчислення та хмарні платформи забезпечують підприємствам

гнучкість у зберіганні та управлінні даними. Вони дозволяють безпечно зберігати великі обсяги даних та надають доступ до них з будь-якої точки світу. Це знижує ризики втрати інформації та забезпечує резервне копіювання, що важливо для збереження критично важливих даних.

6. Штучний інтелект і машинне навчання у боротьбі з шахрайством

Технології ШІ та машинного навчання активно використовуються для автоматичного виявлення ознак шахрайства та аномальних транзакцій у фінансових операціях компанії. Такі системи дозволяють аналізувати велику кількість транзакцій у реальному часі та виявляти підозрілі операції, які можуть свідчити про шахрайство або неправомірну діяльність.

7. Блокчейн для прозорості та безпеки

Блокчейн-технології забезпечують прозорість і незмінність транзакцій, що особливо корисно для збереження безпеки фінансових операцій та контрактів. Блокчейн дозволяє забезпечити надійний контроль за кожною транзакцією, мінімізуючи ризик фальсифікацій та шахрайства. Це особливо важливо для великих підприємств, які проводять велику кількість міжнародних фінансових операцій.

8. Мобільні технології та віддалений доступ

Мобільні додатки та платформи дозволяють керівництву підприємства отримувати доступ до важливої інформації та фінансових показників у будь-який момент і з будь-якого пристрою.

Таким чином, використання цифрових технологій у забезпеченні управління економічною безпекою підприємства є ключовим чинником для його стійкості та розвитку в сучасному світі. Завдяки диджитал-інструментам компанії можуть ефективно моніторити ризики, захищати дані, автоматизувати процеси і швидше реагувати на загрози. Технології кібербезпеки допомагають захищати конфіденційну інформацію, що знижує фінансові ризики та втрати від можливих атак або збоїв. Крім того, використання аналітичних платформ та систем управління ризиками сприяє підвищенню операційної ефективності, забезпечуючи прозорість і контроль за бізнес-процесами.

Висновки до розділу 2

Ознайомившись з організацією обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою, ми дійшли висновків:

1. Недосконалість організації обліку витрат ТОВ «Компанія «Макош» для забезпечення економічної безпеки на підприємствах призводить до втрати змісту облікової інформації, викривлення її сутності, зниження достовірності, що негативно впливає на управління цими витратами. Вирішення такої проблеми можливе шляхом застосування різних прийомів і методів організації обліку, що розроблені та впроваджені вітчизняними й зарубіжними науковцями, з огляду на вимоги, які висуваються суб'єктом господарювання.

2. З метою ідентифікації та контролювати витрат, пов'язаних з забезпеченням безпеки і прозорості під час фінансового аналізу доцільно виокремити окремий рахунок для витрат на економічну безпеку, що буде важливим кроком для підприємств, які прагнуть ефективно контролювати та аналізувати ці витрати. Для таких операцій пропонується субрахунок 949.1 «Витрати за забезпечення економічної безпеки».

3. З метою належної організації обліку і контролю витрат як одного з важелів економічної безпеки підприємства на ТОВ «Компанія «Макош» нами узагальнено вимоги щодо організації обліку та розроблено фрагмент положення внутрішнього контролю в даний частині.

4. Належна організація обліково-аналітичного забезпечення досягається виокремленням принципів формування організаційно-управлінського потенціалу економічної безпеки підприємства, що й було узагальнено та систематизовано у процесі дослідження.

5. Сформовано концепцію системи управління економічною безпекою та складових обліково-аналітичного забезпечення та алгоритм реалізації методичного підходу до інтегральної оцінки рівня економічної безпеки на підґрунті використання методів факторного аналізу, що включає різні системи управління, з урахуванням наявних ресурсів підприємства.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІТИЧНИЙ БАЗИС УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА ТА НАПРЯМІВ ЇЇ ЗМІЦНЕННЯ

3.1. Методика оцінки рівня економічної безпеки підприємства

Загострення проблеми розробки та ефективного використання методичного забезпечення оцінки економічної безпеки підприємства та рівня формування її організаційно–управлінського потенціалу, що є необхідним для прийняття управлінських рішень, спрямованих на досягнення стратегічних цілей, особливим чином зумовлено швидкоплинністю змін ринкового середовища, що вимагає своєчасної адаптації до них внутрішнього середовища підприємства та методів виявлення його потенційних можливостей подальшого розвитку. Актуальність формування аналітичного забезпечення дослідження обумовлена потребами застосування нових теоретичних та методичних підходів, формування й використання адаптованого до сучасних потреб інструментарію в діяльності підприємств.

Наявність широкого кола проблем формування економічної безпеки на підприємствах вказує на недостатній рівень підготовленості управлінського персоналу та аналітиків до впровадження сучасних засобів та методів економічної науки. У зв'язку з цим, зросло значення аналізу та оцінки наявних і потенційних у підприємства можливостей та пошуку нових управлінських рішень щодо підвищення рівня економічної безпеки в організаційно – управлінському аспекті.

Новий підхід до визначення організаційно–управлінського потенціалу підприємства як ключового фактору та джерела формування економічної безпеки обумовлює інтерес до питань розробки технології дослідження та використання аналітичного забезпечення оцінки рівня економічної безпеки підприємства й оцінці потенціалу економічної безпеки у розрізі організаційної та управлінської складових. Формування аналітичного забезпечення дослідження рівня економічної безпеки та рівня її організаційно–управлінського

потенціалу обумовлено потребою економічної науки та практичної діяльності аналітичної системи підприємств у створенні простої конкретизованої та науково обґрунтованої аналітичної бази супроводження процесів стратегічного управління для досягнення цілей ефективного функціонування й розвитку підприємства.

Аналітичне забезпечення дослідження у вигляді аналітичного блоку загального методичного забезпечення формування організаційно–управлінського потенціалу економічної безпеки підприємства логічно розподілений на дві частини (рис. 3.1).

Першу частину сконцентровано на визначенні теоретично сформованого, науково обґрунтованого та практично апробованого методичного підходу до формування комплексу показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства [5]. Друга частина концентрується на обґрунтуванні аналітичного забезпечення аналізу та оцінки потенціалу економічної безпеки у розрізі організаційної та управлінської складової. Структура аналітичного блоку, який ґрунтується на послідовному виконанні розрахункової та аналітичної роботи, необхідної для формування організаційно–управлінського потенціалу економічної безпеки підприємств, включає декілька етапів, які підлягають застосуванню окремо для визначення рівня економічної безпеки підприємств та окремо для оцінки рівня формування організаційно–управлінського потенціалу економічної безпеки та виявлення резервів його розвитку: вибір підприємств для аналізу; вибір пріоритетних напрямів дослідження; аналітична обробка показників рівня економічної безпеки та показників рівня формування організаційно–управлінського її потенціалу; вибір оптимальної структури динамічного ряду показників; оцінка рівня економічної безпеки та організаційно–управлінського потенціалу економічної безпеки підприємств; визначення резервів формування організаційно–управлінського потенціалу фінансової безпеки підприємств, які відображають особливості та закономірності складових організаційно–управлінського потенціалу та економічної безпеки підприємства зокрема, а також визначають ступінь

інтенсивності змін у процесі реалізації.

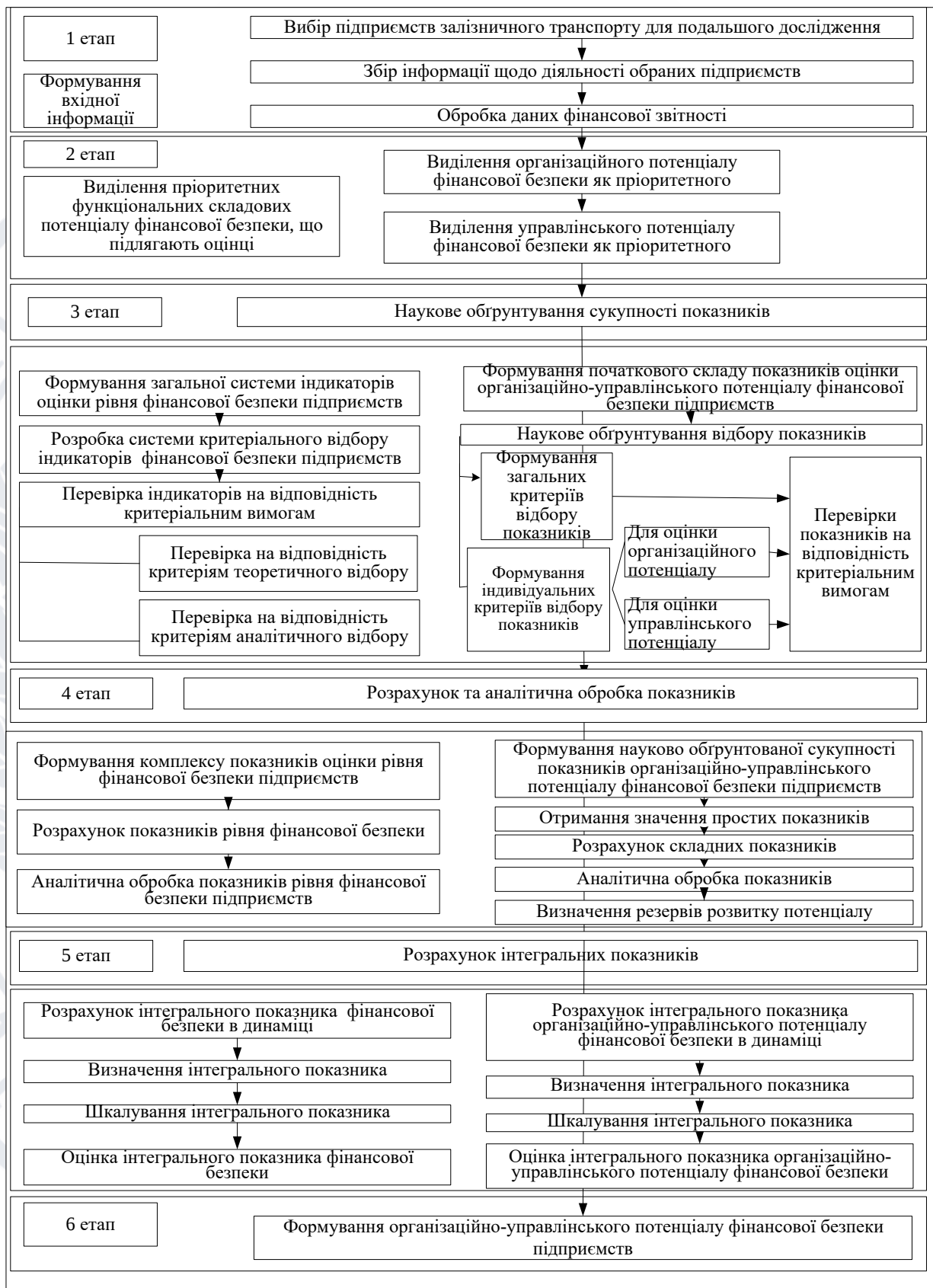

Рисунок 3.1 - Систематизація етапів формування аналітичного забезпечення формування організаційно–управлінського потенціалу

Розглянутий блок відповідає безпосередньо за аналіз наявного та перспективного рівня формування організаційно–управлінського потенціалу економічної безпеки підприємства, а також за можливість досягнення поставлених цілей підприємствами. Під час здійснення аналітичної обробки інформації проводиться порівняння фактичних значень факторів, що впливають на економічної безпеку та рівень її організаційно–управлінського потенціалу, з запланованими.

Загострення проблеми формування та ефективного використання методичного забезпечення оцінки економічної безпеки підприємства, що є необхідним для формування її потенціалу на підприємстві, особливим чином зумовлено швидкоплинністю змін ринкового середовища, що вимагає своєчасної адаптації до них внутрішнього середовища підприємства.

Питанням оцінки рівня економічної безпеки підприємства присвячено роботи таких вчених, як О. В. Ареф'єв, І. А. Бланк, К. С. Горячева, М. М. Єрмошенко, Т. Б. Кузенко, В. В. Орлова та інші. Деякі з них при визначенні рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання спираються на оцінку фінансового стану підприємства, інші проводять аналогію з методами оцінки ймовірності банкрутства, значна кількість вчених–економістів розглядають процес оцінки економічної безпеки лише у якості певного етапу оцінки рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання. В сьогочасних умовах розвитку науки особливої актуальності набуває відокремлення оцінки економічної безпеки підприємства в окремий незалежний процес, підтвердженням чого виступають праці відомих вчених, які наголошують на доцільності оцінки економічної безпеки суб'єкта господарювання як окремої характеристики стану підприємства.

На макрорівні методи оцінки рівня економічної безпеки розроблено та формалізовано відповідно затвердженій Методики розрахунку рівня економічної безпеки України, згідно Наказу Міністерства економіки України від 02.03.2027 р., №60. Однак дискусійним залишається питання методичного забезпечення оцінки економічної безпеки на рівні суб'єкта господарювання для формування

максимального рівня її потенціалу. Під час розробки сукупності показників економічної безпеки підприємства та обчислення їх значень, служби економічної безпеки та фінансові аналітики орієнтуються на офіційно затверджені методичні документи та рекомендації, такі як «Методика аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектора економіки» Міністерства фінансів України, «Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій» Агентства з питань запобігання банкрутству, «Методика поглибленого аналізу фінансово-господарського стану підприємств, що підлягають приватизації» цього ж агентства, а також «Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності та дій, спрямованих на приховування банкрутства» Міністерства економіки України.

У результаті аналізу теоретичних підходів до розробки методичного забезпечення оцінки економічної безпеки підприємства вченими–економістами та офіційно затверджених методичних положень, виявлено ряд недоліків, найсуттєвішими з яких, на думку автора, є значна кількість різних за значенням можливих для використання показників, розгалуженість поглядів щодо доцільності використання того чи іншого показника, недостатня аргументованість критеріїв відбору показників. Зазначені недоліки в сукупності значно ускладнюють процес діагностики економічної безпеки підприємств.

Разом з тим залишився поза увагою дослідників такий важливий момент діяльності підприємства, як системна робота щодо визначення єдиного підходу до формування групи показників оцінки фінансового стану в ключових аспектах відображення рівня економічної безпеки підприємства, на базі яких можливим стає здійснення формування потенціалу економічної безпеки підприємства. Для вирішення зазначеної проблеми необхідно узагальнити теоретичні підходи до окремих питань оцінки рівня економічної безпеки на рівні підприємства та визначити критерії відбору показників для формування необхідного підприємствам рівня потенціалу економічної безпеки.

Одним з найбільш серйозних недоліків у здійсненні діагностики економічної безпеки з позиції діагностики банкрутства є відсутність достовірних

методик прогнозування ймовірності настання криз і можливого банкрутства підприємства. На сьогоднішній день основною проблемою, яка сприяла вилученню за рамки дослідження методик та моделей прогнозування банкрутства, є переважна орієнтація методик та моделей на західні підприємства [12]. Відсутність деталізованої класифікації методів оцінки та чіткого алгоритму їх застосування, адаптованого до характеристик особи, що відповідає за прийняття управлінських рішень, значно ускладнює процес управління розвитком динамічної системи підприємства.

Таким чином, існує нагальна потреба в удосконаленні методичних підходів до оцінки економічної безпеки на мікрорівні, що дозволить ефективно формувати її потенціал. Це, у свою чергу, сприятиме підвищенню здатності підприємств адаптуватися до актуальних загроз, їхньому подальшому розвитку та успішній реалізації стратегічних цілей.

У результаті проведеного аналізу існуючих наукових доробок стосовно оцінки економічної безпеки, для ефективного формування її потенціалу, встановлено розгалуженість поглядів вчених щодо розробки аналітичного забезпечення оцінки рівня економічної безпеки підприємства, що зумовлює необхідність узагальнення та класифікації методів оцінки рівня економічної безпеки.

Необхідно зазначити, що вибір методу оцінки економічної безпеки підприємства суттєво залежить від підходу до розуміння самого поняття економічної безпеки підприємства. Оскільки економічної безпеки підприємства відображає реальну та перспективну можливість реалізації стратегічних фінансових інтересів підприємства, виникає необхідність виділення в окрему групу методів стратегічної оцінки її рівня та тактичної зокрема, адже стратегічні інтереси досягаються переважно за рахунок реалізації тактичних дій. Автор [4] відмічає, що у більшості підходів до оцінки рівня економічної безпеки підприємства основну увагу приділяють поточній та ретроспективній оцінкам при ігноруванні прогнозованих оцінок на майбутнє та здійсненню стратегічного планування показників економічної безпеки. Ефективне використання наведених методів

полягає у розрахунку ряду абсолютних чи відносних показників, попередньо згрупованих за економічною сутністю та значимістю у процесі формування економічної безпеки підприємства на ті, що характеризують стратегічний та тактичний рівень економічної безпеки.

Для оцінки рівня економічної безпеки підприємства в роботі автором [29] запропоновано використовувати двокомпонентний показник, який поєднує в собі оцінку рівня фінансової конкурентоздатності та стійкості фінансового стану, також має суттєве значення в реалізації стратегічного планування. Є автори, котрі у своїх дослідженнях [29] робить акцент на необхідності розробки методологічно обґрунтованої та практично придатної системи оцінювання економічної безпеки підприємства на основі економіко-математичного моделювання та використанні методів нечіткої логіки, що дозволить системно оцінити рівень економічної безпеки підприємства.

Для вирішення конкретних завдань управління та надання деталізованої оцінки економічної безпеки підприємства І. А. Бланк пропонує комплексний методичний підхід та рекомендує здійснювати аналіз економічної безпеки, який представляє собою дослідження фінансового стану і основних результатів фінансової діяльності підприємства з метою визначення рівня захищеності його фінансових інтересів від загроз, а також виявлення резервів його підвищення [12]. Запропоновано використовувати горизонтальний, вертикальний та коефіцієнтний аналіз, порівняльний та інтегральний аналіз.

Вказані методи базуються на розрахунку та аналізі окремих показників та, у випадку інтегрального аналізу, на визначенні єдиного узагальненого. В коефіцієнтному методі відображено зосередження уваги на відносних показниках під час оцінки економічної безпеки. Що ж стосується горизонтального та вертикального аналізу, то для отримання обґрунтованої оцінки економічної безпеки суб'єкта господарювання необхідно брати до уваги не тільки відносні, а й абсолютні показники, такі як розмір необоротних активів, довгострокових пасивів, загальний обсяг запасів і витрат та інші.

Vysotskyu Y., наголошуючи на доцільності інтегрального підходу до

оцінки рівня економічної безпеки, в своїй монографії обґрунтовують доцільність використання сукупності часткових індикаторів економічної безпеки як базисних параметрів інтегрального оцінювання стану економічної безпеки промислового підприємства [44]. Зазначений підхід носить узагальнений характер та дозволяє оцінювати економічну безпеку з позиції використання показників фінансової міцності.

Необхідно віддати належне авторам [38], які стверджують, що розробка методичного забезпечення оцінки економічної безпеки підприємства має важливе значення, яке пов'язане з необхідністю майже щоденного відстеження свого фінансового стану і завдяки цьому – підтримання його належного рівня в ринкових конкурентних умовах.

Це можливо завдяки використанню таких підходів до оцінки економічної безпеки підприємства, як індикаторний підхід, ресурсно-функціональний підхід, а також підходи, що базуються на критерії мінімізації загального збитку для безпеки та достатності оборотних коштів для здійснення господарської діяльності.

Однак підходи, що ґрунтуються на мінімізації збитків та достатності оборотних коштів, є складними у застосуванні та мають обмежену точність [2].

Таким чином, відповідно до об'єкта оцінювання та аналізу основна увага зосереджується на двох підходах, а саме на індикаторному та ресурсно-функціональному.

Оскільки математично-статистичний апарат оцінки економічної безпеки підприємства базується на конкретних показниках економічної безпеки, то доцільним є використання індикаторного підходу оцінки економічної безпеки для визначення сукупності індикаторів, які будуть використані в планування економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Під індикатором, необхідним для формування потенціалу економічної безпеки підприємств, доцільно розуміти певний елемент, що відображає хід процесу або стан об'єкта дослідження, його якісні та кількісні характеристики з наявністю наперед визначених порогових значень.

У господарській практиці Франції застосовуються так звані індикатори тривоги – прості чи складні показники, що відображають зміну будь-якої економічної або фінансової величини та визначають її раціональний поріг, перехід через який указує, що здійснення певних цілей може не статися. Відносно підприємства, економічні можна охарактеризувати як індикатори впливу зміни галузевої структури економіки, значні зміни обсягу ВВП та вплив інфляційних процесів.

Серед соціальних індикаторів слід виділити зміну індексу споживчих цін, руйнування соціальної інфраструктури та зміну точки зору працівників відносно справедливості у розподілі благ. В свою чергу, до головних фінансових індикаторів належить зниження рентабельності продукції, зниження прибутковості та ін.

Коефіцієнт втрати платоспроможності є важливим показником з точки зору економічної безпеки підприємства та оцінки його захищеності від зовнішніх фінансових ризиків. Він дозволяє оцінити теоретичну здатність підприємства виконувати свої зобов'язання у разі виникнення негативних ситуацій, тобто дає загальне уявлення про рівень його фінансових резервів для захисту [22].

Виходячи з аналізу наукової літератури, можна стверджувати, що для характеристики економічної безпеки підприємства та подальшого формування її організаційно-управлінського потенціалу існує необхідність використання широкого кола індикаторів, які мають свої певні порогові значення. Порогові значення визначаються залежно від специфіки досліджуваного об'єкта, специфіки та галузі його діяльності.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження реалізовано перший етап відбору показників, що потенційно можуть використовуватися для оцінки економічної безпеки підприємства.

Для проведення відбору індикаторів для оцінки економічної безпеки підприємства за критеріями 2, 3, 4, проведено їх порівняльну характеристику (табл. 3.1).

За результатами порівняльної характеристики індикаторів для оцінки

економічної безпеки підприємств сформовано групу із 7 індикаторів, які задовольняють усі висунуті критерії відбору. Узагальнений характер деяких показників, що можуть містити в собі декілька індикаторів, вимагає проведення більш детального аналізу.

Для цього окремо розглянуто зазначені узагальнені показники з визначенням їх складових та встановленням відповідності складових висунутим теоретичним критеріям (табл. 3.2).

Таблиця 3.1 - Порівняльна характеристика показників оцінки економічної безпеки підприємства

Показник	Критерій 2	Критерій 3	Критерій 4
Мінімальний розмір статутного фонду	+	—	+
Величина активів	+	—	+
Обсяг продажу	—	—	+
Частка запозиченого капіталу	+	—	—
Розмір позичкового відсотка	—	—	—
Величина ліквідного дефіциту	+	—	+
Періодичність погашення кредиторської заборгованості	+	—	—
Період погашення дебіторської заборгованості	+	—	—
Обсяг кредитів та позик	+	—	—
Рентабельність власного капіталу	+	+	+
Розмір питомого оборотного капіталу	+	—	+
Коефіцієнт автономії	+	+	+
Коефіцієнт фінансового левериджу	+	+	+
Фондовіддача	+	+	+
Рівень кредиторської та дебіторської заборгованості	+	—	—
Коефіцієнт прибутковості	+	+	+
Коефіцієнт покриття	+	+	+
Рентабельність активів	+	+	+

Складові індикатори та порядок їх розрахунку визначено «Положенням про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації» та «Методикою інтегральної оцінки інвестиційної привабливості

підприємств та організацій» [15].

Систематизацію показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства наведено в табл. 3.3, а більш детальна їх характеристика – у Додатку С. Відповідно до офіційно затверджених методики та положення [18], прийнято рішення ототожнити показники платоспроможності з показниками фінансової стійкості підприємства.

Таблиця 3.2 - Порівняльна характеристика узагальнених показників економічної безпеки підприємства

Показник	Критерій 1	Критерій 2	Критерій 3	Критерій 4
Показники оборотності активів				
Коефіцієнт оборотності активів	+	+	+	+
Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу	+	+	+	+
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	+	+	+	+
Коефіцієнт оборотності запасів	+	+	+	+
Тривалість обороту активів	—	+	—	—
Тривалість обороту оборотних активів	—	+	—	—
Тривалість одного обороту запасів	—	+	—	—
Показники фінансової стійкості				
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	+	+	+	+
Коефіцієнт фінансування	+	+	+	—
Коефіцієнт фінансового левериджу	+	+	+	—
Коефіцієнт поточної заборгованості	+	+	+	—
Наявність власних оборотних засобів	+	+	—	+
Наявність власних та довгострокових позикових джерел формування запасів і витрат	+	+	—	+
Коефіцієнт автономії	+	+	+	+
Показники ліквідності				
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	+	+	+	+
Коефіцієнт швидкої ліквідності	+	+	+	+
Коефіцієнт покриття	+	+	+	+

Вибір зазначених методик з загальної кількості офіційно затверджених зумовлений подібністю групування та алгоритму розрахунку необхідних

індикаторів економічної безпеки підприємства.

Таблиця 3.3 - Систематизація показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства

Показник	Характеристика
1 Коефіцієнт фондівдачі	Характеризує рівень виробництва валової товарної продукції на одиницю оборотних активів
2 Коефіцієнт оборотності активів	Показує швидкість обороту всіх активів підприємства, тобто кількість здійснених ними оборотів за досліджуваний період
3 Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу	Характеризує розмір обсягу виручки від реалізації в розрахунку на одну гривню оборотних коштів
4 Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Показує масштаби неплатежів
5 Коефіцієнт оборотності запасів	Показує, скільки разів у середньому поповнювалися запаси підприємства протягом звітної періоду
6 Коефіцієнт прибутковості	Характеризує ефективність використання коштів підприємства
7 Коефіцієнт покриття	Характеризує достатність оборотних коштів для погашення поточних зобов'язань
8 Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Цей показник відображає, яку частину короткострокових зобов'язань можна погасити негайно, використовуючи найбільш ліквідні активи в разі потреби
9 Коефіцієнт швидкої ліквідності	Показує на скільки короткострокові зобов'язання покриті найбільш ліквідними активами підприємства
10 Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Цей показник вказує, яку частину власного капіталу спрямовано на фінансування поточних операцій підприємства
11 Коефіцієнт автономії	Цей показник відображає частку власного капіталу в загальному обсязі інвестицій у підприємство
12 Рентабельність активів	Характеризує рівень чистого прибутку, який знаходиться у використанні
13 Рентабельність власного капіталу	Характеризує рівень прибутковості власного капіталу, вкладеного у підприємство

Оскільки вибір індикаторів як показників, що найбільш повно та об'єктивно відображають усі аспекти фінансово-економічної діяльності та рівень економічної безпеки підприємства, ґрунтується на відповідності критеріям відбору, прийнято рішення виключити показники, які їм не відповідають, а саме тривалість обороту активів; тривалість обороту оборотних

активів; тривалість одного обороту запасів; коефіцієнт фінансування; коефіцієнт фінансового левериджу; коефіцієнт поточної заборгованості.

Таким чином, сформовано групу з 13 індикаторів економічної безпеки. Для підвищення якості результатів оцінки, необхідно визначити групу найбільш визначальних показників в процесі економічної безпеки підприємства, використання яких дозволить в подальшому отримати достовірні результати та відповідність їх загальній ситуації в певні галузі чи країні в цілому.

Як вважає більшість науковців, головною метою діяльності підприємства будь-якої форми власності та сфери господарювання є отримання прибутку, що є беззаперечною передумовою задоволення потреб споживачів та власників підприємства. Адже, в умовах ринкової економіки, прибуток є найважливішим чинником стимулювання виробничої і підприємницької діяльності підприємства та створює фінансову основу для її розширення, задоволення соціальних і матеріальних потреб трудового колективу.

Узагальнення наведеного досвіду дозволяє визначити систематизоване бачення формування системи показників з урахуванням критеріїв теоретичного відбору та аналітичного відбору.

Збереження належного рівня прибутковості та мінімізацію витрат на виконання складних розрахунків, а також утримання додаткового персоналу для їх здійснення, забезпечить дотримання при формуванні сукупності індикаторів економічної безпеки критеріїв аналітичного відбору. Критерії теоретичного відбору забезпечують відповідність індикаторів сучасним вимогам до інформації, яка є ключовою складовою інформаційно – аналітичного забезпечення формування потенціалу економічної безпеки підприємств.

Для розробки аналітичного інструментарію формування та оцінки організаційно-управлінського потенціалу економічної безпеки було узагальнено теоретичні підходи до оцінки цього потенціалу на підприємствах. Було визначено найефективніші методи оцінки організаційно-управлінського потенціалу економічної безпеки підприємства, сформульовано критерії для вибору показників, необхідних для оцінки та забезпечення належного рівня

організаційно-управлінського потенціалу економічної безпеки, а також систематизовано ці показники відповідно до обраних критеріїв.

Згідно з думкою Л.В. Гнилицької, організаційно-управлінський потенціал підприємства можна оцінювати за допомогою таких показників: масштаби і функціонування інформаційних систем; склад і ефективність адміністративних структур та організаційних систем; інвестиції в розширення, включаючи нові філії та управлінські методи; науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки (НДДКР); загальні інформаційні системи і технології всередині організації; цінності та корпоративні відносини; стабільність організації, її тривалість на ринку та рівень плинності управлінського персоналу [8].

Залежно від завдань, які фінансовий аналітик служби або відділу економічної безпеки ставить перед собою, а також з огляду на наявні ресурси, він може застосовувати будь-який з методичних підходів до оцінки організаційно-управлінського потенціалу економічної безпеки підприємства, що описані в науковій літературі.

Отже, можна зробити висновок, що найбільш поширеними є методи, засновані на доходах і витратах. У ринковій економіці прибуток є ключовим фактором для стимулювання виробничої діяльності та забезпечення фінансової бази для її розширення, а також для задоволення соціальних і матеріальних потреб працівників. Тому дохідний і витратний підходи є найбільш оптимальними для оцінки організаційно-управлінського потенціалу економічної безпеки підприємства.

В умовах сучасних викликів для розвитку вітчизняних підприємств однією з основних загроз економічній безпеці є недостатній рівень потенціалу, зокрема організаційно-управлінського. Це проявляється у напруженій атмосфері в колективі та неефективності роботи управлінських структур підприємств.

У зв'язку з чим виникає гостра необхідність вдосконалення методичної бази оцінки рівня організаційно-управлінського потенціалу та обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки, що, в свою чергу, сприятиме підвищенню адаптивності підприємств до поточних загроз його подальшого

розвитку та успішній реалізації стратегічних інтересів

Згідно з обраними підходами до оцінки організаційно-управлінського потенціалу економічної безпеки підприємства, з урахуванням критеріальних вимог, була сформована система показників для оцінки як організаційного, так і управлінського потенціалу (Додаток Ф) [33].

Розглянуте обліково-аналітичне забезпечення формування організаційно-управлінського потенціалу економічної безпеки ТОВ «Компанія «Макош» з урахуванням стратегічної системи показників визначення рівня економічної безпеки та рівня формування її потенціалу.

Сьогодні ТОВ «Компанія «Макош» постачає комплексні мінеральні добрива по всій території України, використовуючи різні канали доставки, такі як вагони та вантажівки. Вся продукція компанії є сертифікованою та відповідає міжнародним стандартам якості, що підтверджено відповідними сертифікатами і висновками СЕС. Це гарантує агровиробникам, що добрива, які вони отримують, є надійними, безпечними і високоефективними.

Компанія співпрацює з усіма типами сільськогосподарських підприємств, незалежно від масштабу їх діяльності або розмірів оброблюваних площ. Однією з ключових переваг «Макош» є індивідуальний підхід до кожного клієнта — компанія підбирає оптимальні варіанти добрив для кожного господарства, зважаючи на особливості ґрунтів, кліматичні умови та специфіку культур, що вирощуються.

Як імпортер та дистриб'ютор мінеральних добрив, а також добрив для листового живлення, ТОВ «Компанія «Макош» продовжує зміцнювати свої позиції на ринку та працює виключно в інтересах своїх клієнтів, допомагаючи їм досягати нових висот у сільському господарстві.

У додатках представлено статут ТОВ «Компанія «Макош», де можна побачити, основні особливості функціонування підприємства.

Від виду послуг, які надає досліджуване підприємство, залежать завдання обліку. Так, основні послуги компанії «Макош» у сфері живлення зернових культур:

- аналіз ґрунту та підбір мінеральних добрив.
- внесення основних мінеральних добрив для озимих зернових та пшениці;
- живлення пшениці та озимих зернових культур починається з внесення фосфору та калію в дозах, що варіюються від 100 до 250 кг/га залежно від характеристик ґрунту.
- стартове удобрення під час посіву.
- осіннє позакореневе підживлення.
- ранньовесняне підживлення азотними добривами.

Таблиця 3.4 - Паспорт ТОВ «Компанія «Makosh»

Показник	Характеристика
1. Рік заснування	03.02.2016
2. Форма власності	Приватна
3. Приналежність до об'єднань	Немає
4. Організаційна структура	Виробничі потужності підприємства знаходяться в м. Вінниця
5. Типи підприємства	Товариство з обмеженою відповідальністю
6. Організація бухгалтерського обліку та характер бухгалтерської звітності	Бухгалтерський облік на підприємстві ведеться безперервно з моменту реєстрації підприємства бухгалтерією підприємства згідно наказу про облікову політику, в якому висвітлені всі методи і принципи бухгалтерського обліку, можливість вибору яких надана підприємству П(С)БО і Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність" Питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві перебувають у компетенції керівника підприємства у відповідності з чинним законодавством та установчими документами.
7. Основні види економічної діяльності (із зазначенням КВЕД)	46.75 оптова торгівля хімічними продуктами
8. Товарна спеціалізація або основні види продукції (роботи, послуги)	Хімічні добрива
9. Основні ринки діяльності та клієнтура	Україна та міжнародні товарні ринки.
10. Основні показники балансу на початок та на кінець останнього календарного року, тис.грн.	
• Статутний капітал	2 тис. грн.
11. Сайт підприємства	https:// makosh-group.com.ua

- позакореневе підживлення після відновлення вегетації.
- позакореневе живлення у період виходу в трубку та прапорцевого листка.
- позакореневе підживлення для покращення якісних показників урожайності.
- захист посівів від заморозків та гербіцидного стресу.
- консультації та агрономічна підтримка.

Таким чином, компанія «Макош» гарантує високу якість своїх продуктів, що підтверджено міжнародними сертифікатами, і працює з аграрними господарствами по всій Україні, незалежно від їхнього розміру.

Проведемо аналіз діяльності ТОВ «Компанія «Макош» за трирічний період, зокрема з 2021 до 2023 року, на основі фінансових звітів. Цей аналіз матиме декілька важливих цілей для оцінки фінансової стабільності компанії, адже на основі показників фінансової звітності (активи, зобов'язання, доходи, витрати) можна оцінити, наскільки стабільно компанія функціонувала протягом зазначеного періоду, чи мала проблеми з платоспроможністю, або ж змогла покращити свої фінансові показники.

Визначення тенденцій у фінансових результатах сприятиме проведенню порівняння результатів за кілька років, що дозволить виявити тренди у діяльності компанії, такі як зростання чи падіння доходів, зміна рівня витрат, прибутковість, можливі сезонні або ринкові коливання.

Також аналіз ефективності управління ресурсами дозволить зрозуміти, наскільки ефективно компанія використовувала свої ресурси (як матеріальні, так і фінансові) для досягнення запланованих результатів і чи були вжиті заходи для покращення ефективності.

Таким чином, мета аналізу полягає в отриманні повної картини про фінансовий стан і діяльність компанії «Макош», щоб забезпечити прийняття обґрунтованих управлінських рішень на основі реальних даних.

Тому з метою оцінки здатності компанії своєчасно погашати свої

короткострокові зобов'язання (борги та інші фінансові зобов'язання) за рахунок наявних оборотних активів проведемо аналіз ліквідності у таблиці 3.4.

Таблиця 3.5 – Показники ліквідності ТОВ «Компанія «Макош» у 2019-2023 роках, %

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення 2023 р. від 2019 р.
Поточна ліквідність	1 032,4%	1 063,0%	194,7%	1 132,2%	966,3%	-66,10%
Абсолютна ліквідність	0,2%	11,3%	7,6%	277,7%	172,7%	172,50%
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1 021,6%	981,9%	80,4%	332,7%	572,2%	-449,40%
Відношення грошових коштів до активів	0,0%	1,1%	3,9%	24,4%	17,9%	17,90%
Проміжний коефіцієнт покриття	1 021,6%	981,9%	80,4%	332,7%	572,2%	-449,40%

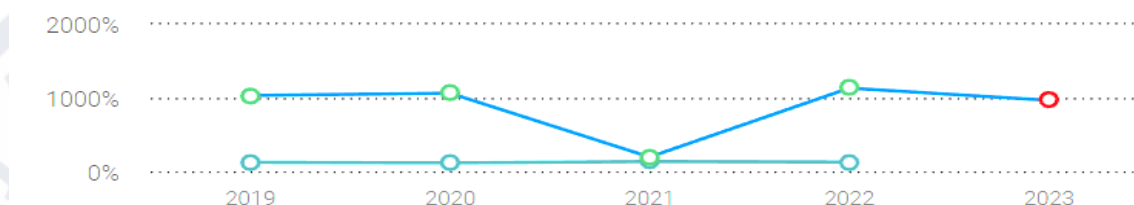
Для аналізу було обрано періоди найскладніші для бізнесу, адже це періоди ковіду та сьогодення – війни. Як видно з таблиці 3.4 показники ліквідності свідчать про досить стабільне становище компанії та можливість оперативно маневрувати активами.

Поточна ліквідність відображає можливість підприємства виконувати свої короткострокові зобов'язання, що підлягають оплаті протягом року, використовуючи для цього оборотні активи. Цей показник допомагає визначити, чи має компанія достатньо ресурсів для покриття своїх короткострокових фінансових зобов'язань. Позитивне значення $> 100\%$ протягом 2019-2023 рр, незважаючи на погіршення даного показника у 2023 році в порівнянні з 2019 роком. Яка зменшилась на 66,10%.

Розрахунок показників платоспроможності необхідний для оцінки здатності компанії своєчасно виконувати свої довгострокові фінансові зобов'язання та загальної фінансової стійкості. Платоспроможність визначає, чи здатна компанія покривати свої довгострокові борги і зобов'язання за рахунок

власного капіталу, активів та майбутніх доходів. Це важливо для забезпечення стабільної роботи компанії в перспективі.

Рисунок 3.2 - Динаміка поточної ліквідності протягом 2019-2023 рр.

Так, розрахунок основних показників платоспроможності наведено у таблиці 3.6.

Таблиця 3.6 - Показники платоспроможності ТОВ «Компанія «Макош» у 2021-2023 роках, %

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення 2023 р. від 2019 р.
Коефіцієнт автономії	90,3%	90,5%	48,6%	91,2%	89,6%	-0,70%
Відношення чистого боргу до EBITDA	-2,9	-6,7	1,8	0,0	0,0	290,00%
Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	711 941,7%	3 455 200,0%	10 524 600,0%	22 650,0%	658 150,0%	- 53791,70 %

Коефіцієнт автономії є показником фінансової стабільності, який визначає частку власного капіталу компанії серед усіх інвестицій у її діяльність. Чим вищий цей коефіцієнт, тим менша залежність підприємства від зовнішнього фінансування та кредиторів.

ТОВ «Компанія «Макош» протягом 5 років мала досить позитивні показники платоспроможності, лише за 2021 рік даний показник був нижче нормативного значення та становив 48,6%.

Найвищий показник за 2022 рік, що становить 91,2%, незважаючи, що це перший рік війни.

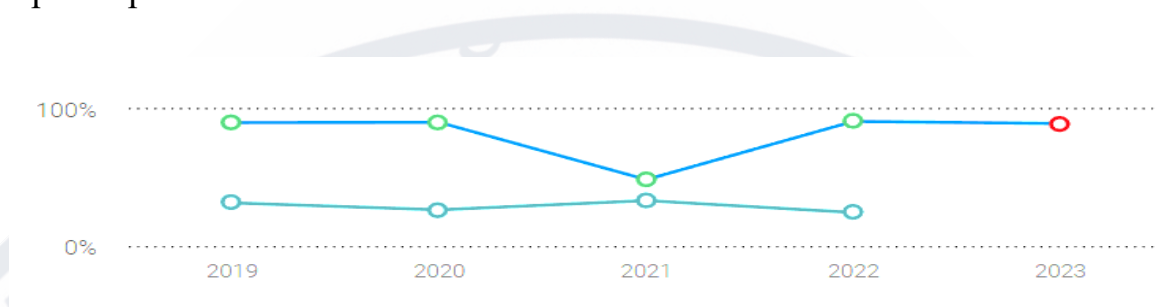

Рисунок 3.3 - Динаміка показника автономії ТОВ «Компанія «Макош» за 2019-2023 рр.

Відношення чистого боргу до EBITDA є фінансовим показником, що відображає, скільки разів чистий борг (загальний борг мінус грошові кошти) перевищує EBITDA — прибуток до вирахування витрат на відсотки, податки та амортизацію. Цей коефіцієнт показує, наскільки боргове навантаження відповідає доходам компанії від її діяльності. Зазвичай значення цього індикатора може варіюватися від нуля — при мінімальному борговому тязі, до 3-5 і більше, що вказує на потенційно небезпечне навантаження.

ТОВ «Компанія «Макош» протягом 2019-2020 рр. мала певні боргові тягарі, адже значення даного показника було нижче нуля, лише у 2021 році, вдалося досягнути покращення свого становища та вийти на рівень показника 1,8%. Надалі протягом років війни, боргові зобов'язання та витрати збільшувались, що вплинула на платоспроможність ТОВ «Компанія «Макош»

Загалом, показники платоспроможності свідчать про задовільний стан підприємства погасити свої зобов'язання.

Показники прибутковості є ключовими фінансовими метриками, які свідчать про ефективність діяльності підприємства в генерації прибутку від його активів, капіталу та продажів.

Ці показники допомагають аналізувати, наскільки успішно компанія перетворює свої ресурси на прибуток, і можуть вказувати на фінансову

стабільність та потенціал для зростання.

Таблиця 3.7 - Показники прибутковості ТОВ «Компанія «Макош» у 2021-2023 роках, %

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення 2023 р. від 2019 р.
Рентабельність активів	-3,3%	-1,2%	22,0%	42,7%	22,3%	25,60%
Рентабельність власного капіталу	-3,5%	-1,4%	82,8%	88,0%	33,1%	36,60%
Рентабельність оборотних активів	-3,3%	-1,2%	22,0%	42,8%	22,3%	25,60%
Чиста маржа	-580,0%	-13,7%	11,9%	18,2%	14,7%	594,70%
Рентабельність загальних активів	-3,3%	-1,2%	26,4%	52,0%	27,2%	30,50%
Валова рентабельність собівартості	10,1%	25,5%	26,2%	41,0%	32,2%	22,10%
Рентабельність операційних витрат	1,6%	59,6%	313,5%	399,3%	278,2%	276,60%
Чиста рентабельність витрат	-85,3%	-12,0%	16,5%	27,9%	18,5%	103,80%

Рентабельність активів — це показник прибутковості, який вказує, скільки прибутку приносить кожна одиниця активів компанії. Цей коефіцієнт допомагає оцінити, наскільки ефективно керівництво використовує активи для отримання прибутку.

Від'ємні значення свідчать про збитки ТОВ «Компанія «Макош» у 2019-2020 рр., а саме -3,3% та -1,2% відповідно. Найбільше значення рентабельності активів було досягнуто у 42,7% у 2022 році.

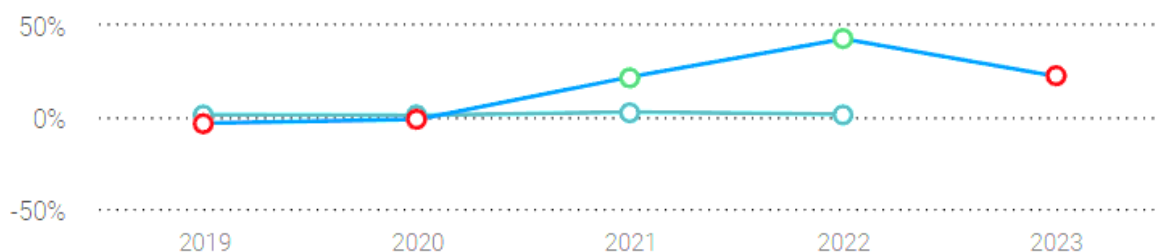

Рисунок 3.4 - Динаміка рентабельності активів ТОВ «Компанія «Макош» за 2019-2023 рр .

Рентабельність власного капіталу - індикатор прибутковості, що фіксує рівень прибутку як відсотку від власного капіталу компанії. Даний показник дає розуміння наскільки прибутковою є компанія для власників та інвесторів. Від'ємні значення показника свідчать про збитки. При від'ємному значенні капіталу, коефіцієнт не розраховується.

Так ТОВ «Компанія «Макош» була збитковою у 2019-2022 роках, що відповідно вплинуло на рентабельність власного капіталу. У 2019 році показник становив - 3,5%, а у 2022 році – 1,4%. А протягом 2021-2023 рр. даний показник досягнув значень 82,8%, 88,0% та 33,1% відповідно.

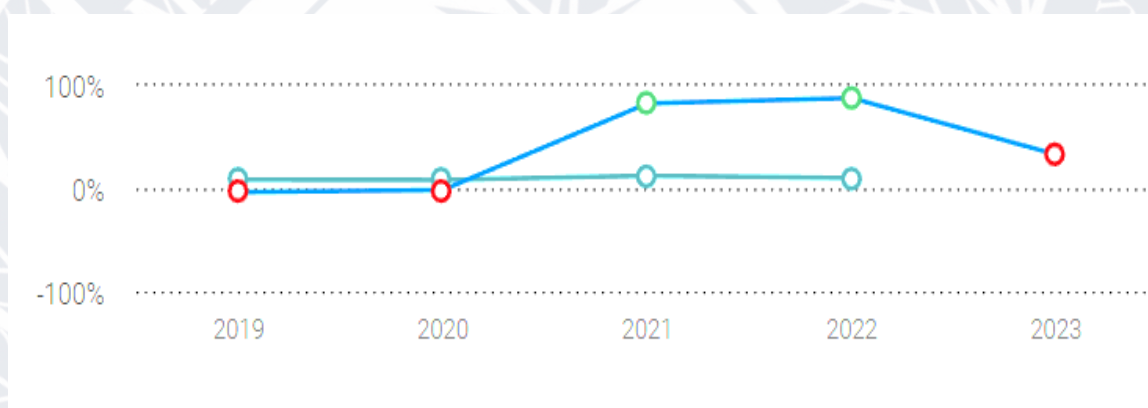

Рисунок 3.5 - Динаміка рентабельності капіталу ТОВ «Компанія «Макош» за 2019-2023 рр.

Загалом, аналіз показників прибутковості є критично важливим для прийняття стратегічних рішень, оцінки фінансового стану компанії та залучення інвесторів.

Показники ділової активності (або операційної ефективності) використовуються для оцінки ефективності використання компанією своїх ресурсів у процесі основної діяльності.

Вони допомагають визначити, наскільки раціонально компанія керує своїми активами, оборотними коштами та іншими ресурсами, щоб генерувати доходи.

Таблиця 3.9 - Показники ділової активності ТОВ «Компанія «Макош» у 2021-2023 роках, %

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення 2023 р. від 2019 р.
Оборотність загальних активів	0,0	0,1	2,9	2,4	1,7	1,7
Оборотність робочого капіталу	0,0	0,1	4,9	3,4	1,9	1,9
Оборотність дебіторської заборгованості	0,0	0,1	5,8	11,1	6,7	6,7

Показники ділової активності дають змогу зрозуміти, як швидко і наскільки ефективно компанія використовує свої активи (основні засоби, запаси, дебіторську заборгованість) для отримання доходу. Чим швидший оборот активів, тим ефективніше вони використовуються.

Таким чином, протягом останніх п'яти років аналіз показників оборотності активів, капіталу та дебіторської заборгованості свідчить про позитивну динаміку у використанні ресурсів підприємства, що є важливим маркером його ефективності. З 2021 року спостерігається покращення цих показників, що вказує на підвищення здатності компанії ефективно управляти своїми активами та робочим капіталом.

У 2021 році підприємство досягло найвищого рівня оборотності активів та капіталу. Значення оборотності активів становило 2,9, що означає, що кожна грошова одиниця, вкладена в активи, поверталася у вигляді доходу майже тричі за рік. Це свідчить про високу ефективність використання активів і швидкість їх обертання.

Значення оборотності капіталу склало 4,9, що є також дуже високим показником. Це означає, що капітал підприємства обертався практично п'ять разів на рік, що вказує на ефективне залучення та використання капіталу в процесі виробництва і реалізації продукції. Такий рівень оборотності капіталу свідчить про здатність підприємства отримувати високий прибуток на вкладений

капітал, що позитивно впливає на його фінансову стабільність і конкурентоспроможність.

У 2022 році найбільше значення показала оборотність дебіторської заборгованості, яка досягла рівня 11,1. Це свідчить про те, що компанія значно швидше отримувала кошти від дебіторів, скорочуючи термін повернення заборгованості. Така висока оборотність дебіторської заборгованості є показником ефективної роботи з клієнтами та управління кредитною політикою, що знижує ризик виникнення проблем з ліквідністю та покращує фінансовий потік.

Таким чином, аналіз оборотності активів, капіталу та дебіторської заборгованості за 5-річний період демонструє, що підприємство зуміло значно підвищити ефективність використання своїх ресурсів. Найвищі значення в 2021 та 2022 роках підтверджують ефективне управління активами та робочим капіталом, що забезпечує стабільне функціонування підприємства, підвищує його платоспроможність і стійкість до можливих фінансових викликів.

3.2. Аналітично-вірогідний підхід до управління ризиками економічної безпеки

Підприємство, як складна соціально-економічна система, постійно знаходиться під впливом численних змінних чинників зовнішнього середовища. Для того щоб забезпечити ефективне управління, стабільне функціонування та динамічний розвиток, воно має бути здатним адаптуватися до нових можливостей і змін. В умовах нестабільності ринку, що характеризується динамічними економічними трансформаціями, дефіцитом ресурсів, високими витратами при розрахунку собівартості, постійними змінами в політико-правовому середовищі та іншими негативними факторами, виникає нагальна потреба в застосуванні науково обґрунтованих методів управління економічною безпекою підприємства.

Для підвищення ефективності управління підприємством пропонується модель процесу управління економічною безпекою, яка включає багатоетапну

процедуру. Вона передбачає вивчення та аналіз комплексного й мінливого набору зовнішніх факторів, оцінку внутрішнього середовища з огляду на виявлення сильних і слабких сторін, можливостей та перешкод. Далі здійснюється розробка набору превентивних заходів для зменшення впливу негативних явищ і ситуацій, їх впровадження, а за потреби — коригування. Окрім цього, важливою складовою є створення підсистем для оцінки рівня економічної безпеки та ідентифікації основних загроз (Додаток X).

Запропонована модель послідовності управлінських процесів, орієнтованих на забезпечення стабільного та стійкого функціонування підприємства і досягнення необхідного рівня економічної безпеки, включає багатоетапний механізм. Цей механізм передбачає постійну адаптацію з використанням комплексного набору управлінських методів на кожному етапі, який базується на інформаційних потоках і здатний реагувати на зміни зовнішнього середовища.

Запропонована модель управління економічною безпекою підприємства ґрунтується на використанні рекурсивного підходу, що передбачає спочатку визначення класу або об'єкта методів через попереднє задання одного або кількох базових випадків (як правило, простих). Далі, на основі цих базових випадків, розробляється правило для формування визначеного класу.

Основним критерієм ефективності управління економічною безпекою є забезпечення стійкості та стабільності функціонування підприємства, його високої конкурентоспроможності, а також незалежності та автономії як в поточному, так і в майбутньому періодах.

Зміст запропонованої схеми передбачає наступну процедуру. На основі зібраної інформації, яка є результатом ретельного аналітичного дослідження умов, чинників і складових зовнішнього середовища, що включає ретроспективний аналіз, стратегічний аналіз та діагностику внутрішнього середовища ТОВ «Компанія «Макош», проводиться оцінка фінансового стану, SWOT-аналіз для визначення сильних і слабких сторін, можливостей та перешкод. Після цього суб'єкт управління формулює конкретні завдання та

переходить до вирішення основної управлінської задачі — визначення рівня економічної безпеки.

Оцінка рівня економічної безпеки ТОВ «Компанія «Макош» відіграє ключову роль у процесі управління економічною безпекою. Вона є методологічною основою, на якій ґрунтуються подальші обґрунтовані управлінські рішення та рекомендації, і є незамінним інструментом для всебічної ідентифікації такого складного й багатогранного явища, як економічна безпека підприємства.

Розглядаючи ТОВ «Компанія «Макош» як відкриту систему, що активно взаємодіє з внутрішнім і зовнішнім середовищем, а також перебуває під впливом мінливого та динамічного зовнішнього оточення, яке може спричиняти додаткові проблеми в управлінні, було виокремлено важливий етап — ранжування основних загроз. Цей етап включає ідентифікацію широкого спектра загроз, що впливають на різні аспекти економічної безпеки. Оскільки ігнорування одночасного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, а також невизначеність щодо ймовірності їх виникнення і ступеня впливу на стабільне функціонування, може призвести до негативних наслідків, таких як зниження прибутковості, підвищення податкового навантаження, скорочення ринкових часток чи загострення внутрішніх конфліктів.

Наступним етапом є оцінка ймовірності виникнення основних загроз. Цей етап передбачає збирання необхідної інформації для визначення ймовірності реалізації тих чи інших загроз економічній безпеці підприємства, що дозволяє здійснити подальші управлінські заходи, зокрема, спрогнозувати можливий розвиток ситуації в разі негативного впливу цих загроз. Для підвищення ефективності управління економічною безпекою був проведений розрахунок ймовірності настання домінуючих загроз за допомогою методу експертних оцінок.

На етапі оцінки ймовірності настання загроз експертам було запропоновано визначити ступінь впливу загроз на економічну безпеку за допомогою методу попарного порівняння, використовуючи дев'ятибальну шкалу. Це означає, що загрози були розташовані за рівнем ймовірності їх виникнення, що дозволило

виявити потенційно проблемні ділянки та ряд деструктивних явищ, які можуть порушити стабільність функціонування підприємства.

Таким чином, результати розрахунку ймовірності настання загроз економічній безпеці ТОВ «Компанія «Макош» представлені в додатку Ц.

Було визначено, що найбільшу ймовірність виникнення мають загрози, які можна умовно поділити на дві категорії: зовнішні та внутрішні. До зовнішніх загроз відносяться такі фактори, як форс-мажорні обставини (рейдерство, кримінальна діяльність), бюрократичні бар'єри, корупція, жорстка кредитна політика, соціальна незабезпеченість працівників, підвищення вартості енергоресурсів і матеріалів, а також сувора політика міжнародних екологічних організацій.

Проаналізувавши основні та найбільш ймовірні загрози з погляду їх потенційного впливу, можна зробити висновок, що на економічну безпеку підприємств найбільше впливають деструктивні процеси, спричинені несприятливими умовами в державному секторі.

До другої групи дестабілізаційних факторів відносяться внутрішні загрози, серед яких можна виділити: неефективне фінансове планування, застосування штрафних санкцій та анулювання ліцензій, недосконалу тарифну політику, некоректне або неповне оформлення товарно-транспортних документів, недостатній рівень забезпеченості підприємства як власними, так і залученими оборотними коштами, відсутність впровадження інноваційних рішень у процесі надання послуг, підвищені витрати, пов'язані з екологічним забрудненням, залучення інвесторів із недостатньою кваліфікацією тощо.

На основі аналізу природи та сутності внутрішніх загроз, які є найбільш ймовірними для економічної безпеки підприємств, можна дійти висновку щодо потенційних негативних і несприятливих впливів.

По-перше, для ТОВ «Компанія «Макош» фінансове планування є одним із ключових елементів операційної діяльності. Виникнення загроз у цій сфері може спричинити зниження фінансово-економічних показників, що призведе до

зменшення ефективності діяльності підприємства та, відповідно, до зниження рівня його економічної безпеки.

По-друге, загрози у сфері кадрового забезпечення є одними з найбільш ймовірних. Це стосується, зокрема, переманювання висококваліфікованих працівників та недостатнього рівня професійної підготовки персоналу. Тому питання управління кадрами потребують особливої уваги для забезпечення стабільної та успішної діяльності підприємства у довгостроковій перспективі.

По-третє, сучасні українські підприємства, що орієнтовані на тривале функціонування, надають значну увагу впровадженню інноваційних підходів як в управлінні, так і в інших аспектах діяльності. Ігнорування інноваційного фактора може стати серйозною загрозою для їхнього розвитку та конкурентоспроможності.

Наступним етапом запропонованої моделі управління економічною безпекою (УЕБ) є розробка ймовірнісних детальних сценаріїв, що передбачають три можливі варіанти розвитку подій при виникненні домінуючих загроз у межах окремих функціональних складових економічної безпеки. Ці сценарії точно відображають взаємозв'язки, взаємозалежності, а також впливи та ефекти внутрішнього й зовнішнього середовища. Вони дозволяють спрогнозувати ситуації як з оптимістичним, так і з песимістичним розвитком подій.

Цей підхід є дієвим інструментом управління, що дозволяє обрати найбільш оптимальні стратегічні або тактичні альтернативи. Це, у свою чергу, сприяє успішному досягненню визначених цілей і виконанню завдань для забезпечення економічної безпеки підприємства.

З огляду на складність, мінливість та неоднозначність можливих проявів зовнішнього середовища, а також для комплексного розуміння процесу управління економічною безпекою (УЕБ) підприємств, була розроблена імітаційна модель, яка відображає вплив і взаємозв'язок загроз та індикаторів на економічну безпеку. Ця модель є важливою теоретичною основою для створення обґрунтованої програми заходів, спрямованих на забезпечення стійкої та

стабільної діяльності підприємства, його незалежності та автономності як у поточний період, так і в майбутньому (Додаток III).

Розроблений алгоритм оцінки ймовірності виникнення загроз у системі управління економічною безпекою був застосований для створення базової схеми управління економічною безпекою підприємств. У цій схемі визначено домінуючі загрози та обґрунтовано заходи, спрямовані на зниження їхнього впливу на діяльність підприємства з урахуванням окремих функціональних складових економічної безпеки (ЕБП).

Враховуючи отримані результати щодо ймовірності виникнення загроз економічній безпеці підприємств, а також змінюваність внутрішнього і зовнішнього середовища, доцільно провести розрахунок ступеня впливу кожної загрози на рівень економічної безпеки.

Для зниження ризиків у фінансовій сфері доцільно впроваджувати заходи, спрямовані на підвищення ліквідності підприємства. Це можна здійснити шляхом нарощування високоліквідних активів, таких як готівкові кошти, залишки на банківських рахунках, електронні гроші у відкритих системах, депозити до запитання та кошти в процесі переказу. Також важливо підвищити ефективність використання власного капіталу та зменшити залежність від кредиторської заборгованості. Досягти цього можна шляхом пошуку альтернативних джерел фінансування, таких як залучення інвесторів або отримання спонсорської підтримки.

Підвищення рівня кадрової безпеки можна досягти шляхом впровадження комплексу стимулюючих заходів, спрямованих на утримання висококваліфікованих працівників. Зокрема, це включає покращення умов праці та дотримання техніки безпеки, збільшення рівня автоматизації процесів, мотивацію персоналу до досягнення спільних результатів, запобігання випадкам промислового шпигунства, а також регулярне підвищення кваліфікації працівників.

Техніко-технологічна складова економічної безпеки підприємств є найбільш вразливою до загроз, що виникають унаслідок самого виробничого процесу. Це може призвести до надання споживачам продукції або послуг низької якості. Тому

обґрунтовано спрямовувати заходи на зміцнення цієї складової шляхом підвищення інтенсивності надання послуг, оптимального використання географічних переваг України, зменшення впливу морального та фізичного зносу автомобільного парку, а також використання всіх доступних ресурсів для підвищення ефективності використання ресурсів та прискорення оборотності інвестованих коштів.

Зовнішні загрози політико-правової складової економічної безпеки підприємств є найбільш складними для управління, оскільки вони залежать від державного устрою, рівня політичної свободи та розвитку правової системи в країні. Тому єдиним ефективним заходом для зменшення таких загроз є своєчасне дотримання вимог чинного законодавства. Водночас рівень економічної безпеки цієї складової безпосередньо залежить від юридичних загроз. Багато з них зумовлені постійними змінами в законодавчій базі, що відбуваються в органах державної влади. Що стосується внутрішніх загроз політико-правової складової, їхній вплив можна знизити шляхом підвищення кваліфікації співробітників юридичного відділу, збільшення фінансування цього підрозділу, що призведе до зменшення кількості помилок у складанні договорів і судових процесах, а також до збільшення кількості виграних судових справ.

Зниження негативного впливу загроз на інформаційну складову економічної безпеки підприємств можливе завдяки впровадженню комплексної системи захисту інформаційного середовища. Це включає забезпечення належного фінансування інформаційних служб, налагодження ефективної взаємодії між різними підрозділами, використання інформаційних технологій світового рівня, запобігання витоку даних та підтримання високої репутації підприємства. Серед зовнішніх загроз інформаційної складової можна виділити використання електронних вірусів, спаму, а також навмисне спотворення репутації підприємства через поширення недостовірної інформації про низьку якість або несвоєчасність послуг. Крім того, людський фактор також суттєво впливає на рівень інформаційної безпеки, оскільки може призвести до втрати важливих даних через неформальні канали комунікації.

Особливу увагу слід приділити загрозам, що виникають для екологічної складової економічної безпеки підприємств, оскільки для зменшення їхнього негативного впливу необхідно здійснювати заходи, які включають дотримання чинних екологічних стандартів і норм, а також врахування витрат, пов'язаних із забрудненням навколишнього середовища.

Запобігання загрозам, що стосуються інноваційно-інвестиційної складової економічної безпеки підприємств, передбачає впровадження заходів, спрямованих на захист господарської діяльності від некомерційних посягань на майно, нематеріальні активи, комерційну інформацію, а також на забезпечення безпеки життя та здоров'я керівників і працівників. Це також включає зниження ризиків кримінальних дій, таких як шантаж, шахрайство, крадіжки, що можуть бути спричинені мотивами незаконного здобуття доходів.

Висновки до третього розділу

Розглянувши аналітичний базис управління економічною безпекою, ми дійшли висновків:

1. Механізм управління економічною безпекою підприємства займає ключову роль в загальній системі управління підприємством, оскільки в умовах ринкової економіки він сприяє підвищенню адаптивності та конкурентоспроможності бізнесу. Це забезпечує інтеграцію економічних процесів на підприємстві, а також ефективно поєднує внутрішні ресурси з зовнішнім середовищем. Крім того, цей механізм об'єднує системи моніторингу та контролю, спрямовані на відстеження стану та динаміки розвитку підприємства. Його метою є своєчасне виявлення потенційних загроз, вжиття необхідних заходів для їх нейтралізації та забезпечення успішного функціонування підприємства в майбутньому. Важливою частиною цього процесу є діагностика стану підприємства, яка дозволяє детально вивчити чинники, що можуть загрожувати його діяльності.

2. З метою підвищення господарювання підприємств запропоновано схему послідовності управлінських рішень із забезпечення економічної безпеки, яка надасть можливість чіткого розпізнання загроз і прогнозування їх наслідків, забезпечить внутрішню збалансованість у діяльності підприємства та відповідність його місії і стратегічного напрямку діяльності системі його пріоритетних інтересів.

3. Визначено, що деструктивні явища (загрози), які впливають на окремі складові економічної безпеки (фінансову, кадрову, техніко-технологічну, інвестиційно-інноваційну, політико-правову, інформаційну, екологічну), здатні впливати не лише на загальний рівень економічної безпеки, а й на інші функціональні компоненти. Ураховуючи складність, непередбачуваність і різноманітність таких явищ, що впливають на економічну безпеку, виділено їхній вплив у межах усіх функціональних складових. Це дозволяє з'ясувати причинно-наслідкові зв'язки між загрозами та показниками, які використовуються для оцінки рівня економічної безпеки підприємств.

ВИСНОВКИ

В результаті виконаних досліджень встановлено наступне:

1. Економічна безпека є багатогранним поняттям, яке в різних наукових підходах акцентує увагу на різних аспектах. Вона може розглядатися як ефективне використання ресурсів, забезпечення конкурентних переваг, стан виробничої системи чи рівень розвитку суб'єктів господарювання. Додатково це поняття охоплює гармонізацію економічних інтересів і захист діяльності підприємства. Таке різноманіття у трактуванні підкреслює потребу в чіткому і уніфікованому підході до визначення економічної безпеки для конкретних галузей або підприємств. Пропозиція розробити універсальну методику її оцінювання сприятиме кращому розумінню взаємозв'язку ресурсів, ризиків і стратегій їх мінімізації. Це дозволить підвищити ефективність управлінських рішень, зокрема у питаннях захисту інтересів власників підприємств.

2. Економічна безпека передбачає створення умов для того, щоб підприємство могло самостійно реалізувати свій потенціал та забезпечити відтворення ресурсів, що є базовими для його стабільного функціонування. Це включає підтримку фінансової стійкості, збереження кадрового потенціалу та розвиток інноваційних можливостей. Реалізація цих завдань дозволить підприємству не лише ефективно адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі, а й залишатися конкурентоспроможним у довгостроковій перспективі. Пропонується впровадження систем моніторингу ключових показників діяльності, які б сигналізували про можливі відхилення, та інтеграція аналітичних інструментів для прогнозування загроз і пошуку шляхів їх нейтралізації.

3. Сучасне динамічне ринкове середовище вимагає, щоб підприємства не тільки адаптувалися, а й мали стратегії розвитку, здатні забезпечити їхню конкурентоспроможність. Стійке функціонування базується на здатності підприємства ефективно використовувати ресурси, впроваджувати інновації та оптимізувати управлінські процеси. Самовідтворення стає критично важливим у

таких умовах, оскільки забезпечує безперервність операційного циклу і сприяє покращенню управління активами. Запровадження таких заходів, як оптимізація виробничих процесів і підвищення якості управлінських рішень, дозволить підприємству зберегти стабільність навіть у кризові періоди.

4. Ефективна система економічної безпеки повинна бути спрямована на ідентифікацію, оцінку та управління ризиками, що виникають через зовнішні та внутрішні фактори. Зменшення впливу таких ризиків, як економічна нестабільність, коливання попиту чи зміни у законодавстві, дозволить підприємствам створити умови для довгострокового розвитку. Пропонується впровадження інтегрованих систем ризик-менеджменту, які б включали регулярний аудит, аналіз факторів ризику та розробку стратегій для зменшення їх негативного впливу. Це гарантуватиме сталий розвиток і підвищить ефективність діяльності підприємства.

5. Існуючі недоліки в організації обліку витрат на ТОВ «Компанія «Макош» призводять до зниження якості та достовірності облікової інформації. Це обмежує можливості підприємства ефективно управляти витратами, що може негативно вплинути на прийняття управлінських рішень. Використання методів і прийомів, запропонованих науковцями, дозволить підвищити точність та інформативність обліку, адаптуючи його до потреб підприємства. Такий підхід забезпечить створення прозорої облікової системи, що сприятиме зменшенню ризиків викривлення інформації і підвищенню економічної безпеки.

6. Для підвищення прозорості та ефективного контролю витрат на забезпечення економічної безпеки запропоновано створення окремого субрахунка, наприклад, 949.1 «Витрати за забезпечення економічної безпеки». Цей інструмент дозволить систематизувати витрати, пов'язані з цією сферою, та забезпечити їх точний аналіз у межах фінансової звітності. Такий підхід сприятиме покращенню фінансового планування, а також допоможе виявляти потенційні проблеми у сфері безпеки, що потребують оперативного втручання.

7. Для належної організації обліку витрат у ТОВ «Компанія «Макош» було сформульовано ключові вимоги до системи внутрішнього контролю. Ці вимоги

враховують специфіку витрат, пов'язаних із економічною безпекою, та спрямовані на створення надійного інструмента управління. Впровадження таких положень дозволить підприємству не лише контролювати витрати, але й забезпечити прозорість і відповідність обліку сучасним вимогам. Це сприятиме підвищенню загальної ефективності управління ресурсами.

8. Належна організація обліково-аналітичного забезпечення залежить від чітко сформульованих принципів формування організаційно-управлінського потенціалу економічної безпеки. У процесі дослідження ці принципи були узагальнені та систематизовані. Їхнє впровадження допоможе підприємству адаптуватися до сучасних викликів ринкового середовища, мінімізувати ризики та оптимізувати використання ресурсів. Це стане основою для створення дієвих стратегій у сфері економічної безпеки.

9. Сформована концепція системи управління економічною безпекою включає алгоритм реалізації методичного підходу до оцінки її рівня. Вона базується на використанні факторного аналізу, що дозволяє враховувати взаємозв'язки між різними аспектами діяльності підприємства. Запропонований підхід допоможе ефективніше розподіляти ресурси, ідентифікувати слабкі місця та реалізувати заходи для їх усунення. Це створить умови для довгострокового розвитку та стійкості підприємства в умовах невизначеності.

10. Механізм управління економічною безпекою підприємства є ключовою складовою загальної системи управління бізнесом. У ринкових умовах він допомагає посилити адаптивність підприємства, його конкурентоспроможність та інтеграцію внутрішніх ресурсів із викликами зовнішнього середовища. Цей механізм поєднує цілеспрямовані моніторингові й контрольні функції, спрямовані на виявлення, аналіз і нейтралізацію потенційних загроз. Його впровадження дозволяє проводити регулярну діагностику стану підприємства, що забезпечує глибоке розуміння факторів, які можуть створювати ризики для його діяльності. В результаті це сприяє завчасному реагуванню на виклики, оптимізації управлінських процесів і підтримці довгострокової стабільності.

11. Для ефективного забезпечення економічної безпеки підприємства

запропоновано послідовність дій, яка структуровано впорядковує процес прийняття управлінських рішень. Це сприяє точному визначенню можливих загроз, оцінці їх наслідків та розробці ефективних стратегій протидії. Така схема також допомагає підприємству забезпечити внутрішню гармонію між його оперативною діяльністю, стратегічними цілями та місією. Збалансований підхід до прийняття рішень дозволяє організації підтримувати відповідність своїм ключовим пріоритетам і реагувати на виклики сучасного ринкового середовища.

12. Деструктивні явища, які можуть впливати на економічну безпеку підприємства, проявляються у різних аспектах, таких як фінансова, кадрова, техніко-технологічна, інноваційна, правова, інформаційна та екологічна складові. Їхній вплив не обмежується лише однією сферою, а має системний характер, взаємодіючи із загальним рівнем безпеки та іншими функціональними складовими. Для вирішення цього питання було проаналізовано зв'язки між загрозами та відповідними показниками економічної безпеки. Такий підхід допомагає глибше зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки та розробити більш комплексні стратегії захисту підприємства від дестабілізуючих впливів, забезпечуючи його стійкість до зовнішніх і внутрішніх викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановська С.П. Обліково-аналітичне забезпечення як невід'ємна складова управління підприємством. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*: збірник наукових праць; відповідальний редактор О.Є. Кузьмін. Львів: Львівська політехніка, 2022. С 8-11.
 2. Безродна Т. М. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством: визначення сутності поняття. *Вісн. Східноукраїнського нац. ун-ту ім. В. Даля*. 2008. № 10 (128). Ч. 2. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal-/Soc_Gum/VSUNU/2008_10_2/bezrodna.pdf
 3. Берідзе Т. М. Статистичний моніторинг в системі стратегічного управління підприємством: монографія. Кременчук: ПП Щербатих О.В. 2016.332 с.
 4. Вовчак І. С. Інформаційні системи та комп'ютерні технології в менеджменті: навчальний посібник. Тернопіль: Карт-бланш 2019. 352-354 с.
 5. Вигівська І.М., Грабчук І.Л., Зеленіна О.О. Обліково-аналітичне забезпечення управління під-приємницькими ризиками. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2015. Вип. 1(31). С. 67–79.
 6. Вигівська І.М., Грабчук І.Л., Зеленіна О.О. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємницькими ризиками. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2015. Вип. 1(31). С. 67–79
- (PDF) THE RISKS OF ECONOMIC SECURITY IN THE SYSTEM OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT OF MANAGEMENT OF THE ENTERPRISES. Available from: [https://www.researchgate.net/publication/335008361 THE RISKS OF ECONOMIC SECURITY IN THE SYSTEM OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT OF MANAGEMENT OF THE ENTERPRISES](https://www.researchgate.net/publication/335008361_THE_RISKS_OF_ECONOMIC_SECURITY_IN_THE_SYSTEM_OF_ACCOUNTING_AND_ANALYTICAL_SUPPORT_OF_MANAGEMENT_OF_THE_ENTERPRISES).

7. Гужва В.М. Інформаційні системи і технології на підприємствах: навчальний посібник. Київ: КНЕУ. 2018. 398-401с.
8. Гнилицька Л.В. Обліково-аналітична інформація як визначальний чинник забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. Науковий журнал. Луганськ.: СХУ ім. В.Далі, 2011. №3 (157). С. 57-65.
9. Дашко, І., Михайліченко, Л. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ НА ЗАСАДАХ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ. *Mechanism of an Economic Regulation*, (2 (104), 66-71. <https://doi.org/10.32782/mer.2024.104.09>
10. Дашко І.М. Зasadничі імперативи формування стратегії забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Актуальні проблеми економіки. 2023. № 1(259). С. 72–80. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2023/01/2.23._topic_-Iryna-%D0%9C.-Dashko-72-80.pdf (дата звернення 09.09.2024).
11. Дашко І., Міщук Є. Взаємозв'язок економічної безпеки підприємства та держави: аналіз невідконтрольних чинників. Економічний аналіз. 2023. Т. 33, № 1. С. 314–322. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/5696/6565657236> (дата звернення 09.09.2024).
12. Державна служба статистики України URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 09.11.2024).
13. Денисенко М.П., Колісніченко П.Т. Пріоритетні напрями посилення економічної безпеки. *Економіка та держава*. 2017. № 3. С. 31—35.
14. Економічна безпека підприємства в умовах антикризового управління: концептуальне визначення та механізм забезпечення: моногр. / А.М. Штангрет, Я.В. Котляревський, М.М. Караїм. Львів: Укр. акад. друкарства. 2012. 288 с.
15. Живко З.Б., Черевко О.В., Зачосова Н.В., Живко М.О., Баворовська О.Б., Занора В.О. Організація та управління системою економічної безпеки

підприємства: навчально-методичний посібник ; за ред. З Б. Живко. Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А., 2019. 120 с.

16. Згоранець М. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства: thesis. 2021. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/546>

17. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства фінансів України 30.11.1999 № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення 05.08.2024).

18. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства. Колективна монографія / за ред. О.Ю. Акименко. Чернігів: Національний університет «Чернігівська політехніка». 2023. 364 с.

19. Коваль Л.В. Облікова політика в управлінні підприємством. *Ефективна економіка*. Випуск №5, 15.05.2019. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/20823.pdf>

20. Марина А.С., Єланська Н.О., Петренко М.А. Механізм забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск № 19. С. 495—500.

21. Мельник С.І. Управління фінансовою безпекою підприємств: теорія, методологія, практика: монографія. Львів : «Растр-7», 2020. 384 с.

22. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг URL: <http://surl.li/qwyu> (дата звернення 25.10.2024).

23. Назарчук Т.В., Косіюк О.М. Менеджмент організацій : навчальний посібник. Київ : Центр навч.літ., 2016. 560 с.

24. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 “Витрати” URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text> (дата звернення 28.10.2024).

25. Податковий кодекс України від 12.12.2010р., зі змінами та доповненнями від 02.04.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

(Дата звернення: 15.09.2024)

26. Поліщук О. Б. Адаптаційний потенціал як основа формування адаптивно-орієнтованої системи управління економічною безпекою підприємства. Інфраструктура ринку. 2022. № 63. С. 82-87 (PDF) *Problems of management of economic security of the enterprise on the basis of the competence approach*. Available from: https://www.researchgate.net/publication/374767477_Problems_of_management_of_economic_security_of_the_enterprise_on_the_basis_of_the_competence_approach
27. Пронь Н.О. Проблемні аспекти організації документообігу на підприємствах. URL: http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_21_ekon/stat_21/51.pdf
28. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 40 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 12.10.2024).
29. Роїк М. В., Присяжнюк О. І., Денисюк В. О. Огляд програмних засобів статистичного аналізу даних. *Ефективна економіка*. 2017. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
30. Рузакова О.В. Нечітко-множинне моделювання фінансового стану підприємства. *Економіка. Фінанси. Менеджмент : актуальні питання науки і практики*. 2019. № 4. С. 69-76.
31. Салоїд С.В. Механізм управління економічною безпекою підприємства: теоретичний аспект. *Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*. 2017. № 14. С. 250-254.
32. Саванчук Т., Назаренко В. Вимоги до формування інформаційних потоків в системі обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-12>
33. Татарчук М. І. Корпоративні інформаційні системи: навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2017. 289-291с.
34. Тарасова Т.О., Черчата А.О., Ставерська Т.О. Обліково-аналітичне

забезпечення ризик-менеджменту в умовах сталого розвитку підприємства. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія «Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості»*. 2019. № 2(20). Р. 142–153. DOI: [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2019-2\(20\)-142-153](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2019-2(20)-142-153)

35. Теоретико-методичні засади формування організаційного забезпечення управління економічною безпекою машинобудівного підприємства: [монографія] / О.В. Халіна, А.М. Штангрет, Л.Є. Сухомлин, О.В. Мельников; за заг. ред. А.М. Штангрета. – Львів: Укр. акад. друкарства, 2016. 220 с.

36. Тулуб О. М. Денотативне значення та відмінності складових ланцюга «ризик-небезпека-загроза». *Evropský časopis ekonomiky a managementu*. 2017. Svazek 3. 3 vydání. S. 5-11. URL: https://eujem.cz/?page_id=455.

37. Ус Ю. В. Управління економічною безпекою підприємства: організаційний аспект. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. Вип.50. С. 269-273.

38. Черчата А.О., Тарасова Т.О., Штогрин М.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління сталим розвитком інституціональних одиниць. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу*. 2020. № 2(22). URL: <https://eung.nung.edu.ua/index.php/ecom/article/view/319>

39. Цивільний кодекс України від 16.01.2003, зі змінами та доповненнями від 18.04.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> . (Дата звернення: 09.10.2024).

40. Фінансова безпека машинобудівного підприємства: Методичні засади формування та забезпечення: Я.В. Котляревський, О.В. Мельников; за заг. ред. А.М. Штанг-грета. Львів: Укр. акад. друкарства, 2016. 226 с.

41. Фінансова безпека машинобудівного підприємства: Методичні засади формування та забезпечення: [монографія] / Х.О. Мандзіновська, А.М. Штангрет, Я.В. Котляревський, О.В. Мельников; за заг. ред. А.М. Штангрета. –

Львів: Укр. акад. друкарства, 2016. 226с.

42. Bakhoda, Bahareh, and Seyed Yaser Mayeli (2016) Role of Financial Information in Management Decision Making Process. *Indian Journal of Fundamental and Applied Life Sciences* 6 (S3), 2016, p. 10–13.

43. Vasylishyn S. Conceptual bases of functioning of accounting and analytical support for economic security management of enterprises. *Accounting and finance*. 2020. No. 3(89). P. 12–21. URL: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-3\(89\)-12-21](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-3(89)-12-21).

44. Vysotsky Y. Theoretical basics of accounting and analytical security in the system of management of economic security of the enterprise. *Business navigator*. 2024. No. 2(75). URL: <https://doi.org/10.32782/businessnavigator.75-8>.

45. Halici, Ali, and Deniz Umut Erhan (2013) Structuring strategic management with ratio analysis method: A case study in the transition to SME TFRS process. *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 99, p. 947–955.

46. Henry, Elaine, and Thomas R. Robinson (2009) Financial Statement Analysis: An Introduction. In *International Financial Statement Analysis*. 3rd ed. Hoboken, NJ: CFA Institute, John Wiley & Sons, p. 23–28.

47. Imrohoroglu, A., and S. Tuzel (2014) Firm-level productivity, risk, and return. *Management Science* 60 (8), p. 207–209.

48. Kordej-De Villa, Zeljka. Energetika i naftna industrija [in Croatian]. In *Sektorske analize* no 50. Zagreb, Ekonomski institut Zagreb. Available at: <http://www.eizg.hr/Download.ashx?FileID=79431363-8cb4-46a5a06f7c73538d31cb>.

49. Reverchuk, N. I. (2004). *Upravlinnia ekonomichnoi bezpekoii pidpriemnytskykh struktur* [Management of economic security of business structures]. Lviv : LBI NBU, 195. [in Ukrainian].

50. Tytenko L. Economic security as an element of strategic management system: accounting and analytical aspect. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. No 3. Vol. 4. C. 309–318.

(PDF) THE RISKS OF ECONOMIC SECURITY IN THE SYSTEM OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT OF MANAGEMENT OF THE ENTERPRISES.

Available

from:

https://www.researchgate.net/publication/335008361_THE_RISKS_OF_ECONOMIC_SECURITY_IN_THE_SYSTEM_OF_ACCOUNTING_AND_ANALYTICAL_SUPPORT_OF_MANAGEMENT_OF_THE_ENTERPRISES

51. Томчук В.В, Сердюк Ю.Ф «Ekonomicnyu analiz» , « Теоретичні засади обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою» 2024.

Том 34. № 3. С. 232-237. URL:

[//www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/6154](http://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/6154)

ДОДАТКИ